Μνήμων

Τόμ. 7 (1979)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

Δ. ΛΟΥΛΕΣ : 'Ο βρετανικός τύπος για τη ναυμαχία του Ναβαρίνου •
B. KREMMYΔΑΣ : Καταγραφή των εμπορικών πλοίων του 'Ηρακλείου
τὸ 1751 • PENA ΣΤΑΥΡΙΑΝ - ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ : 'Ανέκδοτες ἐπιστολὲς τοῦ
Γ. Σκληροῦ στὸν Γ. Ν. Πολίτη • Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ : Χρησιμολο-
γικὸ εἰκονογραφημένο μονόφυλλο τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνα • Α. ΠΟ-
ΛΙΤΗΣ : Προσπάθειες καὶ σχέδια τοῦ Φοριέλ γιὰ μιὰ δεύτερη ἐκδόση τῆς
συλλογῆς τῶν ἐλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν • Φ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟ-
ΠΟΥΛΟΣ : Χειρόγραφα Φουρνᾶ Εὐρυτανίας • Ι. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ : 'Η
διπλωματικὴ ἀλληλογραφία τῶν Bouligny - Mabili (τέλη ΙΗ' - ἀρχὲς ΙΘ'
αἰῶνα) • Γ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ : Ληστὲς καὶ λησταντάρτες στὴν Κεν-
τρικὴ 'Ελλάδα τὸ 1835 - 1836 • Κ. ΛΑΠΠΑΣ : Γύρω ἀπὸ τὸν 'Αλέ-
ξανδρο 'Ησάα καὶ τὶς λιθογραφίες του • Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ : Σχό-
λιο στὴ «δεύτερη» ἐκδόση τῆς 'Εγκυκλοπαίδειας τοῦ Πατούσα (1710)
• ΟΛΓΑ ΚΑΤΕΙΑΡΑΗ : 'Ο Ρήγας Φεραίος. Νέα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα
τῆς Τεργέστης • ΠΡ. ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ : Στρατιωτικὴ συμφωνία Βρε-
τανίας - 'Ελλάδας (9 Μαρτίου 1942) • Η. FLEISCHER : 'Αντίποινα
τῶν γερμανικῶν δυνάμεων Κατοχῆς στὴν 'Ελλάδα 1941 - 1944 •
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1976

ΑΘΗΝΑ 1978 - 1979

JUAN, JOSÉ ELIODORO BOULIGNY KAI LORENZO MABILI DE BOULIGNY : ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ ΚΑΙ Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ. (ΤΕΛΗ ΙΗ' - ΑΡΧΕΣ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ)

Ι. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.203](https://doi.org/10.12681/mnimon.203)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΧΑΣΙΩΤΗΣ Ι. Κ. (1979). JUAN, JOSÉ ELIODORO BOULIGNY KAI LORENZO MABILI DE BOULIGNY : ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ ΚΑΙ Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ. (ΤΕΛΗ ΙΗ' - ΑΡΧΕΣ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ). *Μνήμων*, 7, 99-117.
<https://doi.org/10.12681/mnimon.203>

Ι. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

JUAN, JOSÉ ELIODORO BOULIGNY ΚΑΙ LORENZO
MABILI DE BOULIGNY : ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ
ΚΑΙ Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ
(ΤΕΛΗ ΙΗ' - ΑΡΧΕΣ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ)*

Οί ως τώρα πληροφορίες μας για τούς προγόνους του Λορέντζου Μαβίλη και ιδιαίτερα για τὸν δμώνυμό του Lorenzo Mabili (1756-1853), παπποῦ τοῦ ποιητῆ, προέρχονται ἀπὸ τρεῖς κυρίως ἐργασίες: ἓνα παλιὸ βιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ Ἀνδρέα Ἀνδρεάδη, πρωτοπαρουσιασμένο στὰ 1912¹, τὴ μικρὴ, ἀλλὰ τεκμηριωμένη μονογραφία τοῦ Μιχαὴλ Λάσκαρι τοῦ 1935² καὶ τὴν εἰσαγωγὴ στὴν ἔκδοση τῶν ἀπάντων τοῦ Μαβίλη, ποὺ ἐπιμελήθηκε πρὶν μερικὰ χρόνια ἡ Μαρία Μαντουβάλου³. Τὸ πρῶτο δημοσίευμα στηριζόταν οὐσιαστικὰ στὴ σωζόμενη ὡς τις ἀρχές τοῦ αἵωνα μας τοπικὴ κερκυραϊκὴ παράδοση καὶ τὴν ἐπιτύμβια ἐπιγραφὴ τοῦ τάφου τοῦ παπποῦ τοῦ Μαβίλη, ποὺ ὁ Ἀνδρεάδης τὴν εἶχε ἐντοπίσει στὸ λατινικὸ νεκροταφεῖο τῆς Κέρκυρας. Ὁ Λάσκαρις παρουσίασε περισσότερες καὶ ἀσφαλέστερες εἰδήσεις, ἀντλώνοντας τες ἀπὸ τὴ σειρὰ *Iles Ioniennes* τῆς *Correspondance Politique* τῶν ἀρχείων τοῦ γαλλικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Τέλος, ἡ ἐπιμελήτρια τῶν Ἀπάντων τοῦ Μαβίλη συμπλήρωσε μερικὰ ἀπὸ τὰ βιογραφικὰ κενὰ τῶν προηγούμενων ἐργασιῶν μὲ στοιχεῖα ποὺ τῆς πρόσφερε τὸ οἰκογενειακὸ ἀρχεῖο τῆς ἀπογόνου τοῦ ποιητῆ Ἑλένας Βεντούρα-Πολίτη.

Οἱ ἔρευνες αὐτὲς μᾶς ἔδωσαν, σὲ γενικὲς γραμμές, τοὺς σπουδαιό-

* Ἐπεξεργασμένο καὶ συμπληρωμένο κείμενο ἀνακοίνωσης, ποὺ παρουσιάστηκε στὸ Δ' Πανιόνιο Συνέδριο (Κέρκυρα, 28 Σεπτ. - 1 Ὀκτωβρ. 1978).

1. Ἀνδρέα Μ. Ἀνδρεάδη, Λαυρέντιος Μαβίλης. Βιογραφικὸν σημεῖωμα, *Παναθήναια*, τόμ. 15, ἀριθ. 293-4 (15, 31 Δεκεμβρ. 1912), σ. 67-76. Συμπληρωματικὰ στοιχεῖα τοῦ ἴδιου, Ὁ πάππος τοῦ Μαβίλη, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 15 (1934), σ. 486-487· πρβλ. Ἔργα, τόμ. III (Ἀνάλεκτα), Ἀθήνα 1950, σ. 131-132.

2. Μιχαὴλ Θ. Λάσκαρι, Ὁ πάππος τοῦ Μαβίλη, *Ἰόνιος Ἀνθολογία*, τόμ. 9, ἀριθ. 99-100 (1935), σ. 96-102· πρβλ. τοῦ ἴδιου, Don Lorenzo Mabili de Bouligny, ἔφημ. *Βραδυνή*, 21 Ἰουλίου 1935, σ. 1, καὶ, μὲ πρόσθετα στοιχεῖα, τοῦ ἴδιου, Don Lorenzo Mabili de Bouligny, ὁ πάππος τοῦ Μαβίλη, *Κερκυραϊκὰ Χρονικά*, τόμ. 8 (1960), σ. 5-15.

3. Ἀπαντα τῶν Νεοελλήνων κλασσικῶν. Λορέντζος Μαβίλης. Εἰσαγωγὴ, ἐργογραφία, χειρόγραφα, σχόλια, συναγωγὴ κειμένων, ἐπιμέλεια Μαρίας Μαντουβάλου, χ.τ.χ., τόμ. 1, σ. ια'-ιζ'. Μερικὲς γενεαλογικὲς πληροφορίες—ὄχι πάντοτε σωστὲς—βλ. Eugène Rizo-Rangabé, *Livre d'or de la noblesse ionienne* : Corfu, Ἀθήνα 1925, σ. 73, 206, 244.

τερους κλάδους του γενεαλογικού δέντρου των Μαβίληδων: Πρόπαππος του ποιητή, από τον κλάδο των Bouligny, ήταν ο Juan Bouigny, διπλωματικός εκπρόσωπος της Ισπανίας στην Κωνσταντινούπολη στα τέλη του 18ου αιώνα· παππούς του ο άνεψιός του Juan αυτός από την πλευρά της μητέρας Lorenzo Mabili de Bouigny, πρόξενος για ένα διάστημα της Ισπανίας στην Επτάνησο Πολιτεία· πατέρας ο γιός του Lorenzo Παύλος Μαμπίλης ή Μαβίλης (1814-1896), δικαστικός στην Ίθάκη στα μέσα του 19ου αιώνα. Έγιναν επίσης γνωστά μερικά στοιχεία για τις κερκυραϊκές οικογένειες που συνδέθηκαν με τους Mabili de Bouigny: 'Ο Don Lorenzo παντρεύτηκε, σύμφωνα με την παράδοση, πρώτα μια κόρη από την οικογένεια Πιέρη και, μετά το θάνατό της, την Αικατερίνη, κόρη του Σπύρου Δούσμανη, με την οποία έκανε πρώτα την 'Αδελαΐδα (που συγγένεψε με τη γνωστή έλληνοϊταλική οικογένεια de Chirico) και έπειτα τον Παύλο, που απόκτησε—από το γάμο του (1845) με την Ίωanna Ροδόσταμο (1822-1895), κόρη του 'Αντρέα Καποδίστρια-Σούφη—δυο παιδιά, την 'Εσθήρ (1846-1924) και τον Λορέντζο Μαβίλη, τον ποιητή (1860-1912)⁴.

Ξεκινώντας από το γεγονός ότι ή μακρινή πατρίδα των Mabili - Bouigny ήταν ή Ισπανία και ότι οι δυο σπουδαιότεροι γόννοι των οικογενειών αυτών, ο Juan Bouigny πρώτα και ο Lorenzo Mabili de Bouigny αργότερα, είχαν σταδιοδρομήσει ως διπλωμάτες, αναζήτησα περισσότερα στοιχεία για τη δράση τους στα ισπανικά αρχεία⁵. Η έρευνα αυτή, που συμπληρώθηκε με μιάν ακόμη αναδίφηση στο οικογενειακό αρχείο Μαβίλη (κατατεθειμένο σήμερα στο Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), μου πρόσφερε αρκετές άγνωστες γενεαλογικές πληροφορίες για τους ίδιους ή και για άλλους κλάδους του γενεαλογικού δέντρου των Bouligny - Mabili, όπως π.χ. για τον πατέρα του Juan Bouigny y Paret Jean de Bouigny, Γάλλο ιταλικής ίσως καταγωγής που είχε μεταναστεύσει από τη Μασσαλία στη νότια Ισπανία στις αρχές του 18ου αιώνα, για την οικογένειά του—που την αποτελούσαν ή γαλλικής επίσης καταγωγής γυναίκα του από τη Μαδρίτη Elena Marconie και τέσσερα παιδιά, δυο αγόρια (ο José Eliodoro και ο Juan Buenaventura) και δυο κορίτσια—, για άλλα μέλη της οικογένειας που ζούσαν στη Γρανάδα, το

4. Μαντουβάλου, δ.π., σ. ιστ'-ιζ'· πρβλ. Π. Πανταζοπούλου, Λορέντιος Μαβίλης. Παλαιά αναμνήσεις, *Hellas*, τόμ. 4 (Αμβούργο 1924), σ. 75 [και *Νέα Έστία*, τόμ. 14 (Χριστούγεννα 1933), σ. 87] και Φώτου Γιοφύλλη, 'Ο Μαβίλης Θιακός, *Ίόνιος 'Ανθολογία* τόμ. 12, αριθ. 120 (1938), σ. 60-61.

5. Για μιάν ανάλογη (άλλα άγωνα) προσπάθεια στα τοπικά αρχεία του Alicante—που θα πρέπει μάλλον να επαναληφθεί μετά την ταξινόμηση και την καταλογογράφηση του εκεί Archivo Municipal από τον V. Martinez Morellá (πρβλ. στο Luis Sánchez Belda, *Bibliografía de archivos españoles y de archivística*, Μαδρίτη 1963, σ. 87-88, αριθ. 464-471)—κάνει λόγο και ο Λάσκαρις, Don Lorenzo Mabili, σ. 6.

Cádiz καί, τὰ περισσότερα, στὸ Alicante (Juan Bouligny y Bertholon, Elena Estevan Mavilly Bouligny y Sánchez, Bruna Bouligny de la Torre, Joaquin Bouligny y Fonseca κλπ.) ἢ ποὺ δροῦσαν στὶς ὑπερπόντιες κτήσεις (ὅπως π.χ. ὁ πρωτεξάδελφος τοῦ Lorenzo Mabili συνταγματάρχης πεζικοῦ Francisco Bouligny), γιὰ τὰ ἀδελφία τοῦ Lorenzo Teresa Mabili de Novella καὶ Lazaro Mabili, τὸν πρωτεξάδελφό του (ἀπὸ ἄλλο κλάδο τῆς οἰκογένειας στὴ Νεάπολη) Pedro Montengon κᾶ.

Πέρα ὥστόσο ἀπὸ τὶς γενεαλογικὲς πληροφορίες ἢ τὶς εἰδήσεις γιὰ τὴ δράση τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν στὴν Ἰσπανία καὶ τὴν Ἰταλία, ἡ ἔρευνα ἀποκάλυψε μερικές, σημαντικὲς κατὰ τὴ γνώμη μου, ἱστορικὲς πηγές: τὴν ἐπίσημη, διπλωματικὴ ἀλληλογραφία τοῦ Juan Bouligny y Paret καὶ τοῦ γιοῦ του José Eliodoro, πληρεξούσιων ἐκπροσώπων, ἐπιτετραμμένων ἢ πρεσβευτῶν τῆς Μαδρίτης στὴν Κωνσταντινούπολη (1779-1799), καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν ἀντίστοιχη ἀλληλογραφία τοῦ Lorenzo Mabili, προξένου τῆς πατρίδας του στὴν Κέρκυρα ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1804 ὡς τὸ τέλος τοῦ 1811. Ἡ ἀλληλογραφία αὐτὴ σώθηκε στὸ μεγαλύτερό της μέρος σὲ δυὸ ἀρχεῖα τῆς Μαδρίτης: στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν (Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores)⁶ καὶ κυρίως στὸ Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο (Archivo Historico Nacional)⁷. Διάσπαρτα ἔγγραφα καὶ μερικές ὁμοειδεῖς σειρὲς βρέθηκαν, γιὰ ποικίλους λόγους, στὸ ἀρχεῖο τῆς ἰσπανικῆς πρεσβείας στὴν Ἀγία Ἐδρα καὶ στὸ ἀρχεῖο τῆς ἰσπανικῆς θρησκευτικῆς (φραγκισκανικῆς) ἀποστολῆς στοὺς Ἀγίους Τόπους, ποὺ ἔχουν μεταφερθεῖ, συνολικὰ τὸ πρῶτο καὶ μερικὰ τὸ δεῦτερο, ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ στὴ Μαδρίτη⁸. Σποραδικὰ ἔγγραφα τῶν Bouligny-Mabili ἢ γιὰ τοὺς Bouligny-Mabili ὑπάρχουν ἐπίσης στὴν ἀλληλογραφία τῶν Ἰσπανῶν πρεσβευτῶν στὸ Παρίσι, τὴ Βιέννη, τὴ Στοκχόλμη, τὴν Πετροῦπολη καὶ τὴν Ἀθήνα, ποὺ βρίσκεται καὶ αὐτὴ κατατεθειμένη στὰ ἴδια ἀρχεῖα τῆς Μαδρίτης καὶ σὲ μικρότερο βαθμὸ στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα Simancas⁹.

6. Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores (στὸ ἐξῆς: AMAE), Correspondencia (Embajadas y Legaciones), legajo (στὸ ἐξῆς leg.) 1601, ἀριθ. 13 καὶ 14, Política, leg. 2516, ἀριθ. 1 (=παλ. ἀριθ. 921), ἀριθ. 2 (971).

7. Archivo Historico Nacional (στὸ ἐξῆς: AHN), Seccion de Estado (στὸ ἐξῆς E), legs. 2912, 3444, 3562, 4417, 4719, 4723, 4734-4737, 4742, 4745-4748, 4753, 4755, 4756, 4761, 4763, 4767, 4773, 4781 (ἀλληλογραφία Juan καὶ José Eliodoro Bouligny· πρβλ. καὶ legs. 2565, 4769, 4804, 4841) καὶ (γιὰ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Mabili) legs. 3125 καὶ 6171.

8. A M A E, Archivo de la Obra Pia, leg. 173, καὶ A M A E, Archivo de la embajada cerca de la Santa Sede, legs. 449-460.

9. Γιὰ ἕναν γενικὸ προσανατολισμὸ στὰ ἀρχεῖα αὐτὰ καὶ στὸ ὕλικό τους ποὺ ἀναφέρεται σὲ ἑλληνικὰ ζητήματα βλ. J. K. Hassiotis, Fuentes de la historia griega

Τὸ ὕλικό αὐτὸ καλύπτει μὲ σχετική ἐπάρκεια γεγονότα καὶ ζητήματα μιᾶς κρίσιμης τριακονταετίας, τόσο γιὰ τὴν τύχη τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου (καὶ μάλιστα σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ καίριες φάσεις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος) ὅσο, εἰδικότερα, καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου. Ὑπάρχουν ἐξάλλου μεμονωμένα ἔγγραφα ἢ μερικὲς σειρὲς καὶ γιὰ μεταγενέστερα τοῦ 1812 ζητήματα, ὅπως π.χ. μιὰ ἐνδιαφέρουσα σειρὰ ἐπιστολῶν τοῦ Lorenzo Mabili, ἀφιερωμένη σχεδὸν στὸ σύνολό της στὸν πρῶτο χρόνο τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης¹⁰.

Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῶν 30 περίπου φακέλων τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Juan καὶ τοῦ José Eliodoro Bouligny (στὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προστεθοῦν ὅσα σῶθηκαν στὶς δευτερεύουσες σειρὲς) ἐλάχιστα μόνο ἔχουν δημοσιευτεῖ καὶ αὐτὰ σχεδὸν πάντοτε ἀποσπασματικά. Γενικά, τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἰσπανῶν ἐρευνητῶν περιορίστηκε μόνο στὶς πηγὲς ἐκεῖνες ποὺ ἀναφέρονται ὄχι στὰ γενικότερα ζητήματα τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, ὅσο —ὅπως ἦταν φυσικὸ— στὶς προσπάθειες τοῦ Bouligny γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν ἰσπανοτουρκικῶν σχέσεων, τὴν ἐξασφάλιση τῆς ὀθωμανικῆς παρέμβασης γιὰ τὸν περιορισμὸ τῆς πειρατικῆς δραστηριότητος τῶν βορειοαφρικανικῶν μουσουλμανικῶν κρατιδίων καὶ τὴν προστασία τῶν φραγκισκανικῶν ἀποστολῶν στοὺς Ἁγίους Τόπους ἢ ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς¹¹. Ἡ ἀλληλογραφία ἐξάλλου τοῦ Lorenzo Mabili, ποὺ σῶθηκε κυρίως σὲ δυὸ ὀγκῶδεις φακέλους τῆς σειρᾶς Estado τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχείου τῆς Μαδρίτης¹², παρέμενε ὡς τώρα ἐντελῶς ἄγνωστη¹³.

Τὸ πληροφοριακὸ ὕλικό τῆς ἀλληλογραφίας Bouligny - Mabili μπορεῖ νὰ ταξινομηθεῖ —παρὰ τὴν εἰδολογικὴ του πολυχρωμία— σὲ δυὸ κύριες

moderna en archivos y bibliotecas españoles, *Hispania*, τόμ. 29 (1969), σ. 141-157 (Simancas), 157-159 (AHN), 159-161 (AMAE).

10. A H N, E leg. 6171, ἀριθ. δεσμίδας 8 (17 Ἀπρίλ - 23 Ὀκτώβρ. 1821).

11. Σὲ ἔγγραφα τοῦ AHN στηρίχτηκε κυρίως ὁ Manuel Conrotte στὴν παλιά, ἀλλὰ τεκμηριωμένη μονογραφία του γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Ἰσπανίας μὲ τὰ μουσουλμανικὰ κράτη στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα (*España y los países musulmanes durante el ministerio de Floridablanca*, Μαδρίτη 1909, σ. 67-95, 324-330) καὶ ὁ Emilio Garrigues στὸ καλογραμμένο, ἀναλυτικὸ, ἀλλὰ ἰδιότυπο καὶ ὄχι αὐστηρὰ ἐπιστημονικὸ ἔργο του γιὰ τὴν ἰσπανοτουρκικὴ συνθήκη τοῦ 1782 (*Un desliz diplomático. La paz hispano-turca*, Μαδρίτη 1962). Ἐγγραφα τοῦ AHN (ἔμμεσα) καὶ τοῦ AMAE χρησιμοποίησαν ὁ S. Eiján, *El real patronato de los Santos Lugares en la historia de Tierra Santa*, τόμ. 1, Μαδρίτη 1945, καί, συστηματικότερα, ὁ π. A. Arce, *Expediciones de España a Jerusalén (1673-1842) y la real cédula de Carlos III sobre los santos lugares en su ambiente internacional*, Μαδρίτη 1958.

12. Βλ. πιὸ πάνω, σημ. 6-7.

13. Μνεῖα μόνο τοῦ Hassiotis, Fuentes, σ. 158 καὶ Ι. Κ. Χασιώτης, Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Ἰσπανῶν στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 49.

ομάδες : α) Σὲ εἰδήσεις ποὺ ἀφοροῦν στὴ δράση τῶν ἰδίων τῶν Ἰσπανῶν διπλωματῶν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Κέρκυρα καὶ β) σὲ ἐκείνες ποὺ ἀναφέρονται σὲ πολιτικά, διπλωματικά, διοικητικά, οἰκονομικά καὶ ἄλλου εἶδους ζητήματα τῶν κρατῶν ὅπου ὑπηρετοῦσαν (στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ γενικότερα τὴν ἐλληνικὴ Ἀνατολὴ ἢ στὴν Κέρκυρα καὶ τὶς γειτονικὲς περιοχὲς τοῦ Ἰονίου καὶ τῆς Ἠπείρου). Ὑπάρχουν βέβαια ἀρκετὲς ἀναφορὲς στὶς πολιτικὲς καὶ διπλωματικὲς ἐξελίξεις εἴτε στὴν ἰβηρικὴ χερσόνησο εἴτε στὸν εὐρύτερο εὐρωπαϊκὸ χῶρο, ἀλλὰ ἡ σημασία τους εἶναι δευτερεύουσα καὶ ὁπωςδήποτε περιθωριακὴ.

Περισσότερο ἔντονη καὶ πολὺπλευρὴ ἦταν, φυσικά, ἡ δραστηριότητα τοῦ Juan Bouligny στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὅταν ἔφτασε στὸ Βόσπορο, στὶς 30 Μαΐου 1779, ὁ ἄλλοτε χρυσοχόος τοῦ Alicante εἶχε ὡς ἀποστολὴ του ἓνα δύσκολο διαπραγματευτικὸ ἔργο: Νὰ ὑπογράψει μὲ τὴν Ὑψηλὴ Πύλὴ συνθήκη εἰρήνης, τερματίζοντας μιὰ μακραίωνη παράδοση ἀμοιβαίας ἐχθρας ἀνάμεσα στὶς δύο χῶρες ποὺ χρονολογοῦνταν ἀπὸ τὸν 15ο αἰῶνα. Ἡ ὑπογραφή ἐξάλλου τῆς συνθήκης αὐτῆς παρουσίαζε πρόσθετα προβλήματα, ἀσυνήθιστα στὴν ἱστορία τῶν παραδοσιακῶν «διομολογήσεων»: Προϋπέθετε πρῶτα τὴν ἐξασφάλιση τῆς ὀθωμανικῆς συνεργασίας γιὰ τὸν τερματισμὸ τοῦ ἀκήρυκτου πολέμου ἀνάμεσα στὰ βορειοαφρικανικὰ κρατίδια (καὶ ἰδιαίτερα τὸ Ἀλγέρι) καὶ τὴν Ἰσπανία, ποὺ ἀποτελοῦσε ἓναν ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους ἀνασταλτικοὺς παράγοντες γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς φιλόδοξης νεομερκαντιστικῆς πολιτικῆς τῆς Μαδρίτης στὴ δυτικὴ Μεσόγειο¹⁴. Ὑπῆρχε ἐξάλλου καὶ τὸ πρόσθετο πρόβλημα τῶν ἀντιδράσεων στὴν ἰσπανοτουρκικὴ (ἐμπορικὴ καὶ διπλωματικὴ) προσέγγιση ἀπὸ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις, προπάντων ἀπὸ τὴ Γαλλία, τὴ Νεάπολη καὶ τὴ Μεγάλὴ Βρετανία¹⁵. Ἀλλωστε οἱ ἀντιδράσεις αὐτὲς καὶ μερικὲς ἀπρόβλεπτες διπλωματικὲς περιπλοκὲς καὶ ὄχι ἡ ἀνικανότητα τοῦ

14. Conrotte, España y los países, σ. 7-20. Γιὰ τὸ γενικότερο πλαίσιο τῆς ἀνατολικομεσογειακῆς πολιτικῆς τῆς Ἰσπανίας τὴν ἐποχὴ τῆς ἀποστολῆς Bouligny βλ. Pedro Voltes Bou, Rusia, Turquía y la política de Floridablanca en 1779, *Boletín de la R. Academia de la Historia*. τόμ. 118 (1960), σ. 61-97.

15. Conrotte, ὁ.π., σ. 69 κέξ. (ἀντιδράσεις τοῦ Γάλλου πρεσβευτῆ κόμη de Saint - Priest) καὶ 324 (προσπάθειες τοῦ Bouligny νὰ ἐξουδετερώσει τὶς μηχανορραφίες τοῦ Ἀγγλοῦ πρεσβευτῆ Sir Robert Ainslie)· πρβλ. Garrigues, Un desliz, σ. 148 κέξ. (ὕπονόμηση τῆς ἰσπανοτουρκικῆς προσέγγισης ἀπὸ τὸν Saint - Priest καὶ τὸν διπλωματικὸ ἐκπρόσωπο τῆς «συγγενικῆς» Νεάπολης Ludolf). Γιὰ τὸν ἀρνητικὸ ρόλο τῶν διπλωματῶν αὐτῶν σαφεῖς ὑπαινιγμοὶ στὴν ἀλληλογραφία τοῦ ἴδιου τοῦ Ainslie στὸ Public Record Office (στὸ ἐξῆς P R O), Foreign Office (:F.O.) /78/φάκ. 1, φ. 92v - 94r (17 Ἀπρ.), 100r - 100v (2 Μαΐου), 231v (1 Δεκ. 1780), φάκ. 3, φ. 118v (25 Μαΐου 1782: ὁμολογεῖται ἡ ἀνάμειξη τοῦ ἀποστολέα στὴν ἔνταση τῶν σχέσεων Bouligny - Saint-Priest).

διαπραγματευτή —όπως υποστήριξαν οί αντίπαλοι του Bouligny¹⁶— ή ή καχυποψία της Πύλης καθυστέρησαν την υπογραφή της συνθήκης για τέσσερα ολόκληρα χρόνια, ως τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1782¹⁷. Για τὴν περίοδο αὐτὴ τῶν ἐπίπωνων διαπραγματεύσεων καὶ τῶν προβλημάτων ποὺ δημιουργοῦσαν στὸν Bouligny ἡ διεκυστίνδα ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τῶν ὀθωμανικῶν ὑπαναχωρήσεων καὶ τῶν ποικιλότροπων πιέσεων τῶν ἄλλων διπλωματικῶν εκπροσώπων καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ ἔλλειψη συνεργατῶν¹⁸ καὶ οὐσια-

16. Για τὴν ὑποτίμηση τῶν ἱκανοτήτων τοῦ Bouligny ἀπὸ τὸν πρεσβευτὴ τῆς Νεάπολης Guglielmo Maurizio Ludolf (1710-1793) βλ. Feliciano Lepore, *Un capitolo inedito di storia mediterranea. Spagna e impero ottomano nel secolo XVIII*, Φλωρεντία 1943, σ. 175-176· πρβλ. καὶ Garrigues, ὁ.π., σ. 154-156. Σὲ ἐπίδραση ἐξάλλου τοῦ Ludolf καὶ μερικῶν ἀκόμα Εὐρωπαίων διπλωματῶν τῆς ὀθωμανικῆς πρωτεύουσας θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποδοθεῖ καὶ ἡ ἀντιπάθεια πρὸς τὴν οἰκογένεια Bouligny τοῦ Βενεζουελανοῦ στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ Francisco de Miranda (1750-1816), ὅπως ἀποκαλύπτεται μὲ βαρεῖς χαρακτηρισμοὺς στὴν ἀφήγηση τοῦ ταξιδιοῦ του στὴν Πόλη τὸ φθινόπωρο τοῦ 1786 (*Archivo del General Miranda. Viajes, diarios: 1785-1787*, ἐκδ. ἐπιμ. Vicente Dávila, Καράκας 1929, τόμ. 2, σ. 142, 174, 178 σημ.). Ἐξάιρεση ἡ ἀντικειμενικότερη ἐκτίμηση τοῦ Ainslie, ποὺ ἀποδίδει τὶς ἀτυχίες τοῦ Bouligny σὲ συγκεκριμένα αἷτια ποὺ δὲ σχετίζονται μὲ τὶς ἱκανότητές του, ἀλλὰ μὲ τὴ στάση τῶν ἄλλων διπλωματῶν, τὴν ἔλλειψη ὑποστήριξης ἀπὸ τὴν Ἰσπανία, τὶς ἐσωτερικὲς ἀναστατώσεις στὴν ὀθωμανικὴ διοίκηση καὶ μερικὲς προσωπικὲς περιπέτειες τῶν Bouligny στὴν Κωνσταντινούπολη: P R O, F.O./78/φάκ. 1, φ. 92ν - 94r (ὅπου λανθασμένες μᾶλλον πληροφορίες γιὰ τὴν καταγωγὴ τοῦ Bouligny ἀπὸ ἐβραϊκὴ οἰκογένεια τοῦ Μιλάνου καὶ ἀναφορὲς σὲ παλιότερες ὑπηρεσίες του στὸν προκάτοχο τοῦ Floridablanca μαρκήσιο G. Grimaldi), 100ν, φάκ. 3, φ. 11r (26 Ἰαν. 1782), 22ν, 37r - 37ν, 93r (25 Ἀπρ.: ὑποχρεωτικὴ ἀπραξία τοῦ Juan Bouligny ἐξαιτίας μιᾶς ἐπικίνδυνης ἀσθένειάς του) κ.λ.π.

17. Τὸ κείμενο τῶν 21 ἄρθρων τῆς συνθήκης (μὲ ἡμερομηνία 14 Σεπτεμβρίου 1782) στοῦ Gabriel Noradounghian, *Recueil d'actes internationaux de l'empire ottoman*, τόμ. 1 (1300-1789), Παρίσι 1897, σ. 344-349, ἀριθ. 39 (καὶ συμπληρωματικὸ ἄρθρο, μὲ τὴν ἴδια ἡμερομηνία: σ. 350, ἀριθ. 40). Σύντομη ἀνάλυση τῆς συνθήκης στοῦ Lepore, *Un capitolo*, σ. 176-177, καὶ στοῦ Garrigues, *Un desluz*, σ. 171 κἑξ. Γιὰ τὴ σημασία τῆς συνθήκης, σὲ σχέση μὲ τὴν ἰσπανικὴ πολιτικὴ στὴ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη καὶ τὴ Μεσόγειο βλ. τὴ θαυμάσια μελέτῃ τῆς Ana Maria Schop Soler, *Die spanisch-russischen Beziehungen im 18. Jahrhundert*, Wiesbaden 1970, σ. 128-131.

18. Γιὰ τὴ συνδρομὴ τοῦ Ἀρμενίου δραγουμάνου τῆς σουηδικῆς πρεσβείας Mouradgæa d'Ohsson —γνώστου συγγραφέα ἐνὸς τεκμηριωμένου βιβλίου γιὰ τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία τῆς ἐποχῆς του— βλ. Lepore, ὁ.π., σ. 176, καὶ Garrigues, ὁ.π., σ. 162. Πρβλ. P R O, F.O./78/φάκ. 3, φ. 22ν (8 Φεβρ. 1782: ρόλος τοῦ Mouradgæa στὶς διαπραγματεύσεις), 53r (26 Μαρτ.: οἰκονομικὴ ὑποστήριξη τῶν φραγκισκανῶν τῆς Πόλης), 135ν (10 Ἰουν.: παρέμβαση καὶ ἐνὸς μέλους τῆς χιωτικῆς οἰκογένειας Τιμόνη στὶς συνεννοήσεις γιὰ τὴ ρύθμιση τῶν σχέσεων μὲ τὰ βορειο-αφρικανικὰ κράτη). Χρὴ μόνιμων διερμηνέων τοῦ Bouligny ἐκτελοῦσαν δυὸ Ἕλληνες (καθολικοὶ μᾶλλον) ἔμποροι, ὁ Ἰάκωβος Ταλαμᾶς καὶ ὁ γιὸς του Φραγκίσκος, παλιοὶ συνεργάτες τῆς φραγκισκανικῆς ἀποστολῆς στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Παλαι-

στικής βοήθειας (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν οἰκονομική) ἀπὸ τὴν κυβέρνησις τῆς Μαδρίτης, σώθηκε σειρὰ ἐπιστολῶν τοῦ Ἰσπανοῦ διπλωμάτη καὶ —γιὰ τὸ ταξίδι του καὶ τὴν πρώτη φάση τῶν διαπραγματεύσεων— ἓνα ἐνδιαφέρον ὑπηρεσιακὸ ἡμερολόγιο¹⁹.

Στὴ δεκαετία ποὺ ἀκολούθησε ὁ Juan Bouligny προσπάθησε: α) νὰ ἐξασφαλίσει τὰ οἰκονομικὰ πλεονεκτήματα ποὺ πρόσφερε στὴ χώρα του ἡ συνθήκη τοῦ 1782, β) νὰ ἐνισχύσει τὴ θέση τῆς ἰσπανικῆς μοναρχίας στὰ λατινικὰ καθιδρύματα τῶν Ἀγίων Τόπων, καὶ γ) νὰ ἐκμεταλλεῖται διπλωματικὰ τὴ σύνδεση τῆς Ἰσπανίας μὲ τοὺς παράγοντες ποὺ διαμόρφωναν τὴ νέα εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ στὴ Μεσόγειο, προπάντων ὕστερα ἀπὸ τὸν κλονισμό τῆς παραδοσιακῆς ἰσορροπίας δυνάμεων στὸν ὠκεανὸν τῆς ὁθωμανικῆς κατάρρευσης καὶ τῆς ἀυξανόμενης αὐστρорωσικῆς ἐπιθετικότητος στὴ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη. Νομίζω ὅτι, παρ' ὅλες τὶς ἐπιφυλάξεις τῶν ὁμοτέχνων του, ὁ Bouligny κατόρθωσε νὰ ἀξιοποιήσει στοὺς τρεῖς αὐτοὺς τομεῖς (καὶ ἰδιαίτερα στὸν δεῦτερο) τὰ ἐλάχιστα δεδομένα ποὺ τοῦ πρόσφεραν οἱ τότε πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς δυνατότητες τῆς πατρίδας του.

Μὲ συνεργάτες του τὸν γιό του José Eliodoro καί, ἀπὸ τὸ 1789, τὸν ἀνεψιό του Lorenzo Mabili, διερμηνεῖα πρῶτα καὶ ἀκόλουθο (agregado) ἀργότερα (1791-1799) τῆς ἰσπανικῆς πρεσβείας²⁰, ὀργάνωσε ἓνα εὐρὸ δίκτυο προξενίων καὶ ὑποπροξενίων, ποὺ περιλάμβανε μερικὲς ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες ἀγορὲς καὶ «σκάλες» τῆς ἐλληνικῆς Ἀνατολῆς (Σκόδρα, Θεσσαλονίκη, Φιλιππούπολη, Καλλιπὸλη, Χίο, Σμύρνη, Λάρνακα, Χαλέπι, Χάιφα, Ἀλεξάνδρεια καὶ Ἀθήνα), χρησιμοποιοῦντας κυρίως ντόπιους ἐμπορικοὺς πράκτορες (Ἕλληνες, Ἑβραῖους ἢ Λεβαντίνους ποικίλης προέλευσης)²¹. Τὸ φιλόδοξο αὐτὸ ἔργο —ποὺ καταστρώθηκε στὸ

στήν: Garrigues, σ. 129, καὶ Arce, Expediciones, σ. 239 καὶ σημ. 51.

19. A H N, E legs. 4756 (1778-1781), 4761 (1782-1783) καὶ 2912 («Diario» τοῦ 1779).

20. Στὴ δεκάχρονη ὑπηρεσία του στὴν Κωνσταντινούπολη ἀναφέρεται ὁ ἴδιος ὁ Mabili σὲ ἔγγραφό του τοῦ 1809 πρὸς τὸν προϊστάμενο ὑπουργὸ Ἑξωτερικῶν δούκα τοῦ Campo Alange (γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. Λάσκαρι, Don Lorenzo, σ. 12 σημ. 1): A H N, leg. E 3125, ἀριθ. 10 καὶ 11, καὶ σὲ νεότερο (Κέρκυρα, 29 Δεκεμβρίου 1839) ὑπόμνημά του πρὸς τὴν ἀντιβασίλισσα (1833-1840) Μαρία Χριστίνα: A M A E, leg. 1601, ἀριθ. 14. Γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Mabili στὸ Alicante καὶ τὶς προσπάθειες τοῦ θεῖου του νὰ τὸν φέρει στὴν ὁθωμανικὴ πρωτεύουσα βλ. Garrigues, ὁ.π., σ. 114. Μνεῖα τῆς θητείας τοῦ José Eliodoro στὴν (ἰσπανικὴ) πρεσβεῖα τῆς Κωνσταντινούπολης γύρω στὰ 1794 σὲ σύγχρονη ἐλληνικὴ πηγὴ βλ. στὸ *Δελτίο τῆς Ἰστ. καὶ Ἑθνολ. Ἑταιρείας*, τόμ. 9 (1920), σ. 537 («Ἡλιόδωρος Μπουλινῷ»).

21. Garrigues, Un desliz, σ. 317-326, ὅπου καὶ γιὰ τὰ διάφορα, ἀνέκδοτα μνημόνια τῶν Bouligny γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἰσπανικοῦ ἐμπορίου στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ τὸ διορισμὸ στὸ προξενεῖο Σμύρνης, ὡς γενικοῦ προξένου, τοῦ Juan Soler. Πηγὲς γιὰ τὸν Soler καὶ τοὺς διαδόχους του στὴ Σμύρνη στὸ A H N, legs.

πλαίσιο των οικονομικών προγραμμάτων του έμπνευστή της νέας μεσογειακής πολιτικής της Ίσπανίας José Moñino, κόμη της Floridablanca (1728-1808)²²— δὲν απέδωσε εξαιτίας κυρίως των ίδιων έγγενών αδυναμιών της ισπανικής οικονομίας που είχαν υπονομεύσει και άλλα, ανάλογα σχέδια των υπουργών του Καρόλου Γ' (1759-1788) και του Καρόλου Δ' (1788-1808)²³.

Περισσότερο εδoίωνα ήταν τὰ αποτελέσματα των προσπαθειών των Bouligny για την προστασία των ισπανικών ιεραποστολικών αποστολών στην οθωμανική επικράτεια. Τελικά η προστασία αυτή απλώθηκε de facto και σὲ καθολικούς υπηκόους άλλων ευρωπαϊκών κρατών, οί όποιοι, ύστερα από την άναστάτωση που προκάλεσε στὸ πυραδοσιακὸ καθεστὼς τοῦ θρησκευτικοῦ προτεκτοράτου ἢ γαλλικὴ ἐπανάσταση, έμεναν οὐσιαστικά ἀκάλυπτοι διπλωματικά και —ὡς ἓνα βαθμὸ— και ἐκκλησιαστικά²⁴. Στις αρχές τοῦ 1793 ὁ José Eliodoro Bouligny κατάφερε νὰ ἀποσπάσει ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη τὸ πρῶτο φιρμάνι που ἀναγνώριζε στὸν Ἰσπανὸ μονάρχη μερικά ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα πλεονεκτήματα που ἀπονέμονταν ὡς τότε στοὺς Γάλλους βασιλιάδες²⁵. Ἡ ἀνανέωση τοῦ φιρμανιοῦ αὐτοῦ (τὸν Ἰα-

6230 A και 6230 B, ὅπου και γιὰ τὸ ρόλο Ἑλλήνων «προστατευόμενων» τῆς Ἰσπανίας· πρβλ. και A H N, legs. 3567 B και 4804. Μιὰ ἐκτενέστατη (πάνω ἀπὸ 700 σελ.), ἀνώνυμη (ἀλλὰ πού, κατὰ τὴ γνώμη μου, θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὸν Soler) ἐκθεση γιὰ τὴν οθωμανικὴ αὐτοκρατορία και τίς δυνατότητες που προσφέρει στὸ ἰσπανικὸ ἐμπόριο σώθηκε σὲ δυὸ ὁγκώδεις χειρόγραφους κώδικες στὸ Ναυτικὸ Μουσεῖο τῆς Μαδρίτης: Museo Naval, Mss. 524 και 525.

22. Δείγμα τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Floridablanca γιὰ τὸ ἀνατολικομεσογειακὸ ἐμπόριο και γενικά των προσπαθειών του γιὰ τὴν ἐπένδυση των ἰσπανικών πολιτικῶν προγραμμάτων στὴν ἑλληνικὴ Ἀνατολή (βλ. σχετικὰ Χασιώτης, Σχέσεις Ἑλλήνων και Ἰσπανῶν, σ. 48) εἶναι και ἡ ἀποστολὴ τὸ 1784 μοίρας τοῦ ἰσπανικοῦ στόλου με διοικητὴ τὸν Gabriel de Aristizábal στὴν Κωνσταντινούπολη (ἀναλυτικὴ περιγραφὴ σὲ πολυτελὴ ἐκδοση τοῦ Joseph Moreno, καμωμένη με ἐντολὴ τοῦ ἴδιου τοῦ Floridablanca, κυκλοφόρησε ἑξὶ χρόνια ἀργότερα στὴ Μαδρίτη: Viage a Constantinopla en el año de 1784, escrito por orden superior, Μαδρίτη MDCCXC, 4ο, σελ. 360+xxxiii). Ἡ χειρονομία ἐπαναλήφθηκε ἀρκετὲς φορές ἀργότερα με ἀνάλογες ἐπισκέψεις και ταξίδια στὸ Αἰγαῖο, τὴν Κύπρο, τὴ Μαύρη Θάλασσα και τὸ Ἰόνιο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ πλῆθος των σχετικῶν ναυτικῶν ἡμερολογίων που σώθηκαν στὸ Museo Naval (Mss. 112, 114, 116, 177, 184, 340-342, 344, 345, 524-525, 863). Δυσμενεῖς κρίσεις γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ταξιδιοῦ τοῦ Aristizábal και μερικῶν ἀκόμα ἀνάλογων ἀποστολῶν ἀπὸ τὸν Miranda στοῦ Vicente Dávila, Archivo del General Miranda, σ. 164-165.

23. Στις προσπάθειες νὰ ἐπεκταθεῖ ἡ ἰσπανικὴ ἐμπορικὴ δραστηριότητα στὴ Ρωσία τῆς Αἰκατερίνης Β' ἀναφέρεται και ἡ Ana Maria Schor Soler, Las relaciones entre España y Rusia en la época de Carlos IV, Βαρκελώνη 1971, σ. 48-52, 147-155· πρβλ. τῆς Ἰδίας, Die spanisch-russischen Beziehungen, σ. 194-205.

24. Γιὰ τίς συνέπειες τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης στὸ καθεστὸς τοῦ θρησκευτικοῦ προτεκτοράτου βλ. Ἑλένης Ε. Κούρκου, Αἱ διομολογήσεις και ἡ γαλλικὴ προστασία εἰς τὴν Ἀνατολὴν (1535-1789), Ἀθήνα 1967, σ. 142-152.

25. Σύντομη ἀνάλυση και τὸ κείμενο τοῦ φιρμανιοῦ (σὲ ἰσπαν. μετάφραση) στοῦ

νουάριο τοῦ 1794 καὶ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1798)²⁶ μεταβίβασε στὴν πράξη (καὶ γιὰ μιὰ δεκαπενταετία τουλάχιστο) τὸ θρησκευτικὸ προτεκτοράτο ἀπὸ τὴ Γαλλία στὴν Ἰσπανία, παρόλο ποὺ οὔτε τὸ Διευθυντήριο οὔτε ἡ Ἁγία Ἐδρα δέχτηκαν ἐπίσημα νὰ ἀναγνωρίσουν τὴ νέα ἐκείνη πραγματικότητα²⁷.

Ἀξιοσημεῖωτη καὶ ὀπωσδήποτε περισσότερο ἐντυπωσιακὴ ἦταν ἡ διπλωματικὴ δραστηριότητα ποὺ ἀνέπτυξαν στὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Juan καὶ ὁ José Eliodoro Bouligny. Τρία εἶναι τὰ χαρακτηριστικότερα ἴσως παραδείγματα: Ἡ θετικὴ τους ἀνάμειξη στὴν ὑπογραφὴ τῆς τουρκοπορτογαλικῆς συνθήκης τοῦ 1785-1786, ἡ χρησιμοποίησις τοῦ Juan Bouligny στὶς προσπάθειες γιὰ τὴν ὑπογραφὴ ἀνακωχῆς ἀνάμεσα στοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Τούρκους τὸ φθινόπωρο τοῦ 1780 καὶ τοῦ 1790 —καὶ μάλιστα ὕστερα ἀπὸ πρωτοβουλία τῆς Αἰκατερίνης Β΄— καὶ ἡ ἀποτελεσματικὴ τους παρέμβασις στὴ συνδιαλλαγὴ τοῦ ἀντάρτη πασσᾶ τῆς Σκόδρας Μαχμούτ καὶ τῆς Πύλης τὸ Μάρτιο τοῦ 1794²⁸. Ἡ ἀλληλογραφία τῶν Bouligny εἶναι γεμάτη ἀπὸ εἰδήσεις αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρα, ποὺ ἂν δὲν πιστοποιοῦν τίς ἰδιαίτερες ἱκανότητες τῶν Ἰσπανῶν αὐτῶν διπλωματῶν δείχνουν τουλάχιστο τὴν ἔντονη —καὶ ὀπωσδήποτε ἐντυπωσιακὴ— διπλωματικὴ τους δραστηριότητα στὴν ὀθωμανικὴ πρωτεύουσα.

Τὸ μεγαλύτερο ὥστόσο —καὶ τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον κατὰ τὴ γνώμη μου— μέρος τοῦ πληροφοριακοῦ ὕλικου ποὺ προσφέρουν οἱ ἐκθέσεις τῶν Bouligny δὲν ἀναφέρεται στὴ δική τους δράση, ἀλλὰ στὴν κατάστασις ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ ἀναλύσεις καταχωρίζονται σὲ συσχετισμὸ πάντοτε μὲ τίς διαφοροποιήσεις ποὺ προκαλοῦσαν οἱ ἐξωτερικὲς ἐπεμβάσεις, οἱ πολεμικὲς κρίσεις, οἱ νέες οἰκονομικὲς ἐξελίξεις καὶ γενικὰ οἱ πραγματικότητες ποὺ ἐπέβαλλε —μὲ κάποια καθυστέρηση— στὴν ὀθωμανικὴ κοινωνία ἡ ὅλο καὶ στενότερη σύνδεσίς της μὲ τὸν ὄψιμο δυτικοευρωπαϊκὸ 18ο αἰῶνα. Σημειώνονται ἐπίσης πληροφορίες γιὰ τίς σχέσεις τῶν ὑποδούλων καὶ τῶν κυριάρχων, γιὰ τὴν πολιτικὴ, τὴν οἰκονομικὴ καὶ —σπανιότερα— τὴν πολιτιστικὴ

Arce, Expediciones, σ. 232-235.

26. Arce, ὁ.π., σ. 236 κέξ.

27. S. Eiján, Protectorado de España en Tierra Santa (1789-1830), *Archivo Ibero-Americano*, τόμ. 3 (1943), σ. 199-218, καὶ, ἀναλυτικότερα, τοῦ ἴδιου, *El patronato real*, τόμ. 1, σ. 175 κέξ. Πρβλ. Arce, ὁ.π., σ. 219 κέξ. Γιὰ τίς ἀντιδράσεις τοῦ Διευθυντηρίου βλ. καὶ Κούρκου, Αἰ διομολογήσεις, σ. 151-152.

28. Garrigues, Un desliz, σ. 194 κέξ., 214 κέξ. καὶ (γιὰ τὴν Ἰσπανικὴ παρεμβολὴ στὶς κινήσεις γιὰ τουρκορωσικὴ προσέγγισις καὶ γενικὰ γιὰ τὴν ἀποκατάστασις τῆς εἰρήνης στὴν ἀνατολικὴ Εὐρώπη) Schop Soler, *Die spanisch-russischen Beziehungen*, σ. 131-135, 143, 153 κέξ., 161 κέξ. Πρβλ. τῆς ἴδιας, *Las relaciones*, σ. 29, 38-39.

δραστηριότητα των ύπηκόων του σουλτάνου (κυρίως των Ἑλλήνων και των Ἀρμενίων), γιὰ τὴν πορεία τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ ἐμπορίου στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ τὶς προοπτικὲς τῆς ἀνάπτυξής του καὶ γιὰ τοὺς παράγοντες (ἐξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς) ποὺ ἐπηρέαζαν τὴ διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ἡ καταγραφή των εἰδήσεων αὐτῶν γίνεται μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ ἀξιοσημεῖωτη πληρότητα, σὲ κείμενα συνταγμένα σὲ ὕφος κοφτὸ καὶ ὑπηρεσιακὸ, ἀλλὰ πλούσιο σὲ ὀνόματα, στοιχεῖα, συγκρίσεις καὶ ἀποτιμήσεις. Ἡ λεπτολογία ποὺ χαρακτηρίζει τὶς πηγὲς αὐτὲς δὲν θά ᾤρεπε νὰ ἀποδοθεῖ μόνο στὴν ἐταστικότητα ἢ σὲ κάποια περισσὴ γραφειοκρατικὴ φιλοτιμία, ποὺ χαρακτήριζε ὅπωςδήποτε τὰ κείμενα των Bouligny (ὅπως, λίγο ἀργότερα, καὶ τὶς ἐκθέσεις τοῦ Lorenzo Mabili), ἀλλὰ καὶ στὴν ἴδια τὴ φύση των γεγονότων ποὺ συνέβαιναν τότε στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ ποὺ ἀναμφισβήτητα παρουσίαζαν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Ἀρκεῖ νὰ ὑπογραμμιστεῖ ἐδῶ ἡ σύμπτωση τῆς δράσης των Bouligny στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ τὴν περίοδο των «μεταρρυθμίσεων» (Nizam-i cedit) τοῦ Σελὶμ Γ' (1789-1808), τὸ δεῦτερο ρωσοτουρκικὸ πόλεμο (1787-1792), τὴ σύνδεση τῆς ἐπαναστατικῆς Γαλλίας μὲ τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία (1792 κέξ.), τὴ γαλλοτουρκικὴ ρήξη τοῦ 1798 καὶ τὴν πρώτη φάση των ρωσοτουρκικῶν προσεγγίσεων (1798 κέξ.) κλπ.²⁹ Ἐξάλλου τὰ γεγονότα ποὺ παρακολουθοῦν καὶ καταγράφουν οἱ Bouligny —καὶ ἰδιαίτερα ὁ Juan— παρουσίαζαν, πέρα ἀπὸ τὸ διπλωματικὸ, καὶ εἰδικότερο πολιτικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν κυβέρνησή τους: Οἱ «μεταρρυθμίσεις» τοῦ Σελὶμ π.χ. ἐνδιέφεραν καὶ ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦσαν στὴν παρακμασμένη Ἰσπανία ἀνάλογες μεταρρυθμιστικὲς προσπάθειες³⁰. Οἱ μεταλλαγὲς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος στὶς παραδοσιακὲς συμμαχίες τῆς Πύλης ἐπηρέαζαν καὶ τὴν ἰσορροπία των δυνάμεων στὴ Μεσόγειο (ποὺ ἀπασχολοῦσε πάντοτε τὴ Μαδρίτη), ἀλλὰ καὶ τὶς κινήσεις γιὰ τὴ σύμπληξη ἀντιαγγλικῶν καὶ ἀντιπρωσικῶν συνασπισμῶν τοῦ τύπου τῆς «ἐνοπλῆς οὐδετερότητας» τοῦ 1780 ἢ τῆς «βόρειας συνθήκης» τοῦ 1790. Καὶ εἶναι ἀξιοσημεῖωτο ὅτι ὁ Juan Bouligny δὲν ἦταν ἀπλᾶ οὐδέτερος παρατηρητὴς τῆς διπλωματικῆς πολυπραγμοσύνης ποὺ παρατηροῦνταν τότε στὴν Κωνσταντινούπολη· συμμετεῖχε κι αὐτὸς ἐνεργά, ἀναλαμβάνοντας μερικὲς φορὲς

29. Γιὰ τὶς ἀπηχήσεις των γεγονότων αὐτῶν στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία βλ. πρόχειρα M. S. Anderson, *The Eastern Question (1774-1923)*, Λονδίνο 1966, σ. 6-31 καὶ (βιβλιογραφία) 400-401, καὶ εἰδικότερα St. J. Shaw, *Between Old and New. The Ottoman Empire under Sultan Selim III (1789-1807)*, Cambridge Mass. 1971, σ. 54 κέξ. passim.

30. Garrigues, σ. 130 κέξ. Τὴν ἰδεολογικὴ κυρίως ἀνέλιξη των μεταρρυθμιστικῶν κινήσεων στὴν Ἰσπανία τῆς περιόδου αὐτῆς παρουσιάζει ὁ Jean Sarrailh, *L'Espagne éclairée de la seconde moitié du XVIIIe siècle*, Παρίσι 1954.

ἐνδιαφέροντες ρόλους, ὅπως π.χ. τοῦ μεσολαβητῆ στὶς ρωσοτουρκικὲς συνεννοήσεις τοῦ 1788 γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ ἐπιρροή καὶ τὴ σύμπραξή τους στὴ συγκρότηση τῆς «βόρειας συμμαχίας» ἢ ἀκόμα τοῦ ἐνθερμου προπαγανδιστῆ ἐνὸς εἰρηνιστικοῦ προγράμματος τῆς Ἰσπανίας, ποὺ —μὲ δικές του οὐσιαστικὰ προτάσεις— διαμορφώθηκε στὸ φιλόδοξο «σχέδιο γιὰ τὴ γενικὴ εἰρήνευση» τῆς Εὐρώπης (Plan de Pacification General)³¹. Οἱ πρωτοβουλίες του αὐτὲς καὶ ἰδιαίτερα ἡ ἐμπλοκή του στὴν προσπάθεια γιὰ τὴ ρωσοτουρκικὴ προσέγγιση προκάλεσαν σφοδρὲς ἀγγλικὲς ἀντιδράσεις στὴν Πετρούπολη³² καὶ κάποιες προσωπικὲς περιπέτειές του στὴν Κωνσταντινούπολη (ἀπόπειρες δολοφονίας καὶ ποικίλες ταπεινώσεις), ποὺ ὁδήγησαν τελικὰ στὴν ἀντικατάστασή του στὶς ἀρχὲς τοῦ 1793 ἀπὸ τὸν γιό του José Eliodoro³³, καὶ στὸν περιορισμὸ τῶν δραστηριοτήτων τῆς πρεσβείας μόνο σὲ ζητήματα ἐμπορικὰ καὶ ναυτιλιακὰ ἢ σὲ ὅσα σχετίζονταν μὲ τὴν κατοχύρωση τῶν ἰσπανικῶν προνομίων στοὺς Ἀγίους Τόπους.

Μέσα στὸ κλίμα αὐτὸ ἐργάστηκε, ὅπως εἶδαμε, γιὰ δέκα περίπου χρόνια καὶ ὁ Lorenzo Mabili. Ὅταν λοιπὸν ὑποχρεώθηκε κι αὐτός, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἰσπανοτουρκικὴ ἔνταση τοῦ 1799, νὰ ἐγκαταλείψει τὴν Κωνσταντινούπολη³⁴, ἀναζήτησε τρόπο νὰ συνεχίσει τὴ σταδιοδρομία του σὲ κά-

31. Garrigues, σ. 84-85, καὶ Schop Soler, Las relaciones, σ. 27-29, 38-39. Πρβλ. P R O, F.O./78/φάκ. 11, φ. 144r - 144v, ὅπου σὲ κρυπτογραφημένη ἔκθεση τοῦ Ainslie τῆς 22 Ἰουλίου 1790 ὑποστηρίζεται ὅτι «it is certain that the Spanish envoy took the lead in this affair» (τὴν ἐφαρμογὴ δηλ. τοῦ «Plan of a general pacification»). Ἀναφορὲς στὴ δραστηριότητα αὐτὴ τοῦ Boulligny βλ. καὶ στοὺ Bogolub Petkovic, Mahmud pasa Busatlija od 1787-1796 godine. Prilog za jednu monografiju, *Istoriski Zapisi*, τόμ. 13 (1957), σ. 211-242. Γιὰ τὴν ἀνάμειξη στὶς ἴδιες διπλωματικὲς κινήσεις καὶ τοῦ ἐκπροσώπου τῶν Δυὸ Σικελιῶν στὴν Κωνσταντινούπολη (1789-1817) Costantino de Ludolf βλ. N. Cortese, La mediazione napoletana nelle trattative di pace fra Russia e Turchia nel 1790-91, *Russia*, τόμ. 1 (Νεάπολη 1921), σ. (ἀνατ.) 4 κέξ. Πρβλ. P R O, F.O./78/φάκ. 11, φ. 217r (2 Ὀκτ. 1790).

32. Schop Soler, Las relaciones, σ. 38-39, ὅπου γιὰ ἓνα ἄκαιρο στρατήγημα τοῦ ἀγγλόφιλου πάντοτε γερο-Ποτέμκιν νὰ παρασύρει τὴν Ἰσπανία καὶ τὴ Νεάπολη στὴν Τριπλὴ Συμμαχία προσφέροντας (Μάρτιος 1790) στὴν πρώτη τὴν Κρήτη καὶ στὴ δεύτερη τμήματα τῶν ἀλβανικῶν παραλιῶν!

33. Garrigues, σ. 112, 257. Ὁ Juan ἐγκατέλειψε τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴν Ἰσπανία, μέσω Μάλτας, στὶς 19 Ἰανουαρίου 1793 (σύμφωνα μὲ πληροφορία τοῦ Ainslie: P R O, F.O./78/φάκ. 14, φ. 13v (ἔγγρ. 25 Ἰαν. 1793).

34. Ἡ ἐκδίωξη τοῦ Boulligny ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴ πρωτεύουσα δὲν ὀφειλόταν στὴ γαλλοφιλία του (ὅπως πιστεῖται ὁ J. W. Zinkeisen, Geschichte des osmanischen Reiches in Europa, Gotha 1864, τόμ. 7, σ. 751-754, συγχέοντας μάλιστα τὸν Juan μὲ τὸν José Eliodoro: πρβλ. Λάσκαρι, Don Lorenzo, σ. 8, 14 σημ. 1), ἀλλὰ στὴν ἰσπανοτουρκικὴ ρήξη τοῦ 1799, ποὺ προκλήθηκε —σὲ μιὰ σειρὰ ἀλυσιδωτῶν δια-

ποια ανάλογη διπλωματική θέση. Στά 1800 ή κυβέρνηση τὸν διόρισε — — με προϊστάμενο (*intendente de Marina*) τὸν Juan Soler — ἐπικεφαλῆς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας στὸ λιμάνι τῆς Σεβίλλης, με κάποιες ἀρμοδιότητες καὶ σὲ ζητήματα ἐμπορικῶν σχέσεων με ἄλλες χῶρες ³⁵. Ὅπως δὲ ποτε γιὰ τὸν Mabili ἡ θέση ἐνὸς ἐπαρχιακοῦ διοικητικοῦ ὑπαλλήλου δὲν ἦταν εὐδοίωνη ἐξέλιξη. Γι' αὐτὸ με πραγματικὴ ἀνακούφιση δέχτηκε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1803 τὴν τοποθέτησή του στὴ νεοσύστατη θέση τοῦ προξένου τῆς Ἰσπανίας στὴν Ἐπτάνησο Πολιτεία ³⁶.

Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ θείου του στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Lorenzo Mabili δὲν ἀσχολήθηκε οὐσιαστικὰ στὴν Κέρκυρα — ὅπου ἐφτασε στίς 11 Ἰανουαρίου 1804 ³⁷ — με τὴ σύνταξη ἐκθέσεων ἢ ἀπολογισμῶν γιὰ τὴν ἐμπορικὴ καὶ ναυτιλιακὴ δραστηριότητα τῶν Ἰσπανῶν ὑπηκόων στὸ Ἴονιο ³⁸, ἀλλὰ με τὴ συλλογὴ καὶ τὴν ἀποστολὴ πρὸς τὴν κυβέρνησή του πληροφοριῶν με γενικότερο, πολιτικὸ κυρίως χαρακτήρα. Τὸ γεγονὸς εἶναι εὐδεξήγητο: Στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. ἡ διαδοχικὴ παρουσία στα Ἐπτάνησα τῶν Γάλλων, τῶν Ρώσων καὶ τῶν Ἀγγλῶν δὲν αὐξήσε μόνο

φοροποιήσεων στίς παραδοσιακὲς συμμαχικὲς συστοιχίες ἐξαιτίας τῆς γαλλικῆς ἐκστρατείας στὴν Αἴγυπτο — ἀπὸ τὴ ρωσοτουρκικὴ προσέγγιση καὶ τὴν κήρυξη ρωσοϊσπανικοῦ πολέμου γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς Μάλτας (1798-1799). Γιὰ τὴν κρίση βλ. Schor Soler, *Las relaciones*, σ. 63-66. Πρβλ. Arce, *Expediciones*, σ. 246, ὅπου μνεῖα τοῦ διαδόχου τοῦ Bouligny (Ignacio Maria) del Corral, πρεσβευτὴ παλιότερα στὴ Στοκχόλμη. Ἡ περιπέτεια τῶν Bouligny συνέπεσε καὶ με ἓνα ἀκόμα δυσάρεστο γεγονός: τὴ μεγάλη πυρκαγιὰ τοῦ Πέραν, τὸ Μάρτιο τοῦ 1799, πού, σύμφωνα με τὸν Mabili, ἐγινε μιὰ ἀπὸ τίς αἰτίες τῆς οἰκονομικῆς τους καταστροφῆς: ΑΗΝ, Ε leg. 6171, ἀριθ. 175· πρβλ. καὶ Ἰδρυμα Νεοελλην. Σπουδῶν, ἀρχεῖο Μανβίλη (:ΙΝΣ, ἀρχ. Μαβ.), ὅπου, σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Don Lorenzo πρὸς τὸν ξάδελφό του Francisco Bouligny, γραμμένη στὴ Λευκάδα στίς 28 Μαρτίου 1843, γίνεται λόγος γιὰ τὴν κατάρρευση τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τῶν Mabili γύρω στὰ 1775 ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία ἢ καὶ τίς ἀτασθαλίες τοῦ ταμῖα Vicente Novella, συζύγου τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἐπιστολογράφου Τερέζας.

35. ΑΗΝ, Ε leg. 3125, ἀριθ. 11.

36. Φωτογραφία τοῦ διαπιστευτηρίου ἐγγράφου (με χρονολογία 15 Ἰουλίου 1803) ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἰονίου Γερουσίας (Κιβ. 1, δεσμίδα 3, ἀριθ. 4) στοῦ Λάσκαρι, Don Lorenzo, μεταξὺ τῶν σ. 8-9.

37. Ἡ καθυστέρηση ὀφειλόταν σὲ σοβαρὴ περιπέτεια τοῦ Mabili στὴ δυτικὴ Μεσόγειο: Στὴ σύλληψή του ἀπὸ τὸν Ἀγγλο κουρσάρο James Briasco (=Briscoe;) ἀνάμεσα Alicante - Γένοβα καὶ στὴν ἀναγκαστικὴ του παραμονὴ στὸ Cagliari ὡς τίς 2 Δεκεμβρ. 1803 (ΑΗΝ, Ε leg. 6171, ἀριθ. 1 καὶ 175).

38. Τὸ ἔργο αὐτὸ φαίνεται νὰ τὸ εἶχε ἐκχωρήσει στὸν Ζακυνθινὸ κόμη Στέφανο Μεσαλᾶ (1750-1823), πρόξενο τῆς Ἰσπανίας στὴ Ζάκυνθο ἥδη ἀπὸ τὸ 1788. Γιὰ τίς προξενικὲς ὑπηρεσίες του πληροφορίες στὸ ΑΗΝ, Ε leg. 6171, ἀριθ. 7α, 20, 21, 24 (ἔγγρ. τῆς 1 Ἀπρ., 29 Μαΐου, 19 Ἰουλ., 1 καὶ 12 Αὐγ. 1804)· πρβλ. καὶ Λάσκαρι, ὁ.π., σ. 9, 11, 12, 13, 15 καὶ ΑΗΝ, Ε leg. 6171, ἀριθ. 31 (1 Σεπτ. 1804) καὶ 74 (1 Μαρτ. 1805), ὅπου γιὰ τίς ἀντιδράσεις τῆς ἐπτανησιακῆς διοίκησης νὰ ἀναγνωρίσει ὡς προ-

τῇ γεωπολιτικῇ σημασίᾳ τῆς περιοχῆς γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς γενικότερης εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ τὴ σύνδεσε μὲ παράγοντες ποὺ ἐπηρέαζαν ὅπωςδήποτε καὶ τὴ μεσογειακὴ πολιτικὴ τῆς Ἰσπανίας, προπάντων ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάληψη τοῦ μεγαλύτερου τμήματός της ἀπὸ τὸ Ναπολέοντα καὶ τὴν ὑφαρπαγὴ τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ Α' Βοναπάρτη (1808-1813). Ἀλλωστε καὶ οἱ ἐκπρόσωποι ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν στὸ Ἴόνιο δὲν ἀπασχολοῦνταν ἰδιαίτερα τὴν ἴδια αὐτὴ περίοδο μὲ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἐμπορικῶν, ναυτιλιακῶν κλπ. συμφερόντων τῶν ὑπηκόων τους, ἀλλὰ —περισσότερο— μὲ τὴν ἐνημέρωση τῶν προϊσταμένων τους γιὰ τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ γεγονότα ποὺ διαδραματίζονταν στὴν Ἀδριατικὴ καὶ τὰ Ἑπτάνησα³⁹. Παρ' ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ πολιτικὸς χαρακτήρας τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Mabili δὲν ὑποδηλώνει τὴν ἀδιαφορίαν τῆς κυβέρνησής του γιὰ τὶς οἰκονομικὲς προοπτικὲς τῶν Ἰόνιων νησιῶν. Ὁ ἴδιος ὁ Mabili κάνει λόγο γιὰ κάποια σημαντικὴ ἐμπορικὴ ἀποστολὴ (expedicion), ποὺ τοῦ τὴν εἶχε ἐμπιστευτεῖ, κατὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὸ Alicante, ὁ Juan Soler καὶ ποὺ καταστράφηκε μὲ τὴν περιπέτειά του στὴ δυτικὴ Μεσόγειο τὸ Νοέμβριο τοῦ 1803⁴⁰. Ἀλλες ἐπίσης πηγὲς δείχνουν τὴν προσπάθεια τῶν Ἰσπανῶν νὰ συγκεντρώσουν στοιχεῖα γιὰ τὶς προοπτικὲς ποὺ παρουσίαζαν τότε τὸ Ἴόνιο καὶ ἡ Ἀδριατικὴ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ναυτιλιακῆς καὶ ἐμπορικῆς δραστηριότητος⁴¹.

Ἡ ἀλληλογραφία βέβαια τοῦ Mabili περιέχει καὶ μερικὲς ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὸν ἴδιο καὶ τὴν οἰκογένειά του: Γιὰ τὴν προϋ-

ξενικὸ πρᾶκτορα τῆς Ἰσπανίας στὴν Κεφαλλονιά τὸν Κωνσταντῖνο Χωραφᾶ, γιὸ καὶ διάδοχο τοῦ ἄλλοτε ὑποπροξένου Δομήνικου Χωραφᾶ. Ἡ στάση αὐτῆ τῶν ἐπτανησιακῶν ἀρχῶν ὀφειλόταν στὴν ἐπιθυμία τους νὰ ἀποφύγουν τὴν ἐκπροσώπηση ξένων συμφερόντων ἀπὸ Ἑπτανήσιους ὑπηκόους, ὅπως ἀναφέρει ρητὰ ὁ Mabili καὶ ἐπιβεβαιώνει σὲ ἔγγραφό του τῆς 22 Φεβρ. 1805 καὶ ὁ πρόξενος τῆς Μεγάλης Βρετανίας στὴν Κέρκυρα Σπυρίδων Φορέστης (P R O, F.O./348/φάκ. 5, χ.ἀ.).

39. Ἐνδεικτικὴ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἐνδιαφέρουσα ἀλληλογραφία τοῦ Σπυρ. Φορέστη μὲ τοὺς προϊσταμένους του στὸ Λονδίνο ἢ στὴ Μάλτα, ποὺ σῶθηκε σχεδὸν ὁλόκληρη στὸ P R O (F.O./42/ἀριθ. φακ. 1-5, 7-13, καὶ F.O./348/φάκ. 5-7 : γιὰ τὴν περίοδο τῆς θητείας Mabili στὴν Κέρκυρα), καὶ ποὺ συμπληρώνει —συχνὰ μὲ περισσότερα καὶ πὺ ἀξιόλογα στοιχεῖα— τὶς πληροφορίες τοῦ Ἰσπανοῦ συναδέλφου του. Τὴν κ. Κ. Καλλιαιτάκη - Μερτικοπούλου, ποὺ μοῦ πρόσφερε τὶς ἀρχειακὲς ἐνδείξεις τῆς ἀλληλογραφίας Φορέστη —διευκολύνοντας ἔτσι σημαντικὰ τὴν ἔρευνά μου στὸ P R O— τὴν εὐχαριστῶ καὶ ἀπ' ἐδῶ θερμά.

40. A H N, E leg. 6171, ἀριθ. 175.

41. Δείγμα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἀχρονολόγητη (γύρω στὰ 1800) περιγραφὴ τῆς Ἑπτανήσου (μὲ λεπτομερειακὲς καταγραφὰς τῶν προϊόντων τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ὑπεδάφους της καὶ στοιχεῖα γιὰ τοὺς κατοίκους καὶ τὶς οἰκονομικὲς τοὺς δραστηριότητες), ποὺ σῶθηκε στὸ Museo Naval τῆς Μαδρίτης: Ms. 116.

πηρεσία του στην Κωνσταντινούπολη και τις υστερότερες ύπαλληλικές του περιπέτειες⁴², για την ανάληψη εκμέρους του και άλλων προξενίων (της Νεάπολης στα 1805-1809⁴³, της Έτρουρίας στα 1804⁴⁴ και κυρίως της Γαλλίας από το Μάιο του 1806 ως το 1810 τουλάχιστο⁴⁵), για τις προσπάθειές του να αναλάβει την προξενική ή και τη διπλωματική ακόμα εκπροσώπηση της κυβέρνησης του Ίωσήφ Β' σε άλλες θέσεις, στην Ίσπανία ή στην Κωνσταντινούπολη⁴⁶, για τις σχέσεις του με επιφανείς Έπτα-

42. Α Η Ν, Ε leg. 3125, αριθ. 10, 11, Ε leg. 6171, αριθ. 11, 14, 15, 38, 75, 174, 175. Με βάση τις πηγές αυτές, σε συνδυασμό με μαρτυρίες της ιδιωτικής του αλληλογραφίας (Ι Ν Σ, α ρ χ. Μ α β.: επιστολή του με το ύποκορ. «Cocoli» προς τη γυναίκα του «Coca», γραμμένη στη Μαδρίτη στις 30 Δεκεμβρ. 1814· συμβολαιογραφική εξουσιοδοτική πράξη, επικυρωμένη στη Μαδρίτη στις 7 Ιουνίου 1815, στο όνομα του D. Lorenzo Mabili, που αναχωρεί για τη Νεάπολη, και για λογαριασμό του José Ferroni· αντίγρ. ληξιαρχικής πράξης για τη γέννηση του Παύλου Μαβίλη, που είχε εκδοθεί στη Νεάπολη στις 26 Νοεμβρ. 1814 και επικυρώνεται τώρα στην Κέρκυρα στις 16/28 Μαρτίου 1836· αντίγρ. επιστολής του Lorenzo Mabili προς τον πρωτεξάδερφό του Fra[nci]squito Bouligny, γραμμένης στη Λευκάδα στις 28 Μαρτίου 1843, σχετικά με τη συνταξιοδοτική αποκατάσταση του αποστολέα και τις περιπέτειες της απελπιστικά συρρικνωμένης πιά μόνο στον ίδιο και στον γιό του Παύλο οικογένειας Mabili· απάντηση του Bouligny της 16 Νοεμβρ. 1844 για τη συνταξιοδότηση του Don Lorenzo και την ένδεχόμενη ύπαλληλική του αποκατάσταση κ.λ.) και άλλες ένδειξεις (έπιστολές του Ίωάννη Καποδίστρια της 28 Αύγ./9 Σεπτ. 1814 και 4/16 Σεπτ. 1818, δημοσιευμένες σε ελληνική μετάφραση από τον Πολυχρ. Κ. Ένεπεκίδη, Ίωάννης Καποδίστριας, 176 ανέκδοτα γράμματα προς τον πατέρα του, 1809-1820, Αθήνα 1972, σ. 178, 263, όπου λόγος για τις εθνικές παρεμβάσεις του Έλληνα ύπουργού του τσάρου για την αποκατάσταση του «φίλου», όπως τον αποκαλεί Mabili) μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο Lorenzo Mabili έχασε οριστικά τη θέση του με τη λήξη του 1811, ότι εγκατέλειψε την Κέρκυρα και πέρασε στη Νεάπολη τον επόμενο χρόνο, ότι προσπάθησε στα 1814-1815, με άτελέσφορες ενέργειες στη Μαδρίτη, να πετύχει την αποκατάστασή του, και ότι επέστρεψε στην Κέρκυρα—χωρίς βέβαια την ιδιότητα του προξένου—στα μέσα του 1817, απ' όπου ξανάρχιζε και πάλι τις προσπάθειες (με τη βοήθεια του Bouligny, του Καποδίστρια κ.λ.) για κάποια οικονομική τουλάχιστο δικαίωση των υπηρεσιών του. Πρβλ. Μ α ν τ ο υ β ά λ ο υ, Λορέντζος Μαβίλης, σ. ιγ'-ιδ'.

43. Α Η Ν, Ε leg. 3125, αριθ. 3, leg. 6171, αριθ. 139, 140.

44. Α Η Ν, Ε leg. 6171, αριθ. 7, 7α.

45. Α Η Ν, Ε leg. 3125, αριθ. 17, 18, Ε leg. 6171, αριθ. 138, 149, 150, 151, 194-200, 209, 210, 254. Πρβλ. Ι Ν Σ, α ρ χ. Μ α β.: έγγρ. στρατηγού Donzelot (1764-1843) προς τον Mabili (Κέρκυρα, 20 Ιανουαρ. 1811).

46. Α Η Ν, Ε leg. 6171, αριθ. 288-289 (επιστολή Mabili προς την κυβέρνησή του της 29 Δεκεμβρ. 1810, με την οποία ζητά τη μετάθεσή του από την Κέρκυρα—όπου ή κατάσταση είχε γίνει πιά άφορητη από την έλλειψη τροφίμων και ασφάλειας—στην Ίσπανία ή σε άλλη χώρα της δυτικής Ευρώπης)· πρβλ. Λ ά σ κ α ρ ι, Don Lorenzo, σ. 9-10, 12, 15. Για την επιθυμία του να αναλάβει το γενικό προξενείο της βοναπαρτικής Ίσπανίας στην Κωνσταντινούπολη—εξουδετερώνοντας έτσι την επιρροή του εκεί εκπροσώπου της επαναστατικής Junta της Σεβίλης—βλ. Α Η Ν, Ε leg. 3125, αριθ.

νησίους (τὸν Γεώργιο Μοτσενίγο, τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια κᾶ.) κλπ.

Τὸ μεγαλύτερο ὥστόσο καὶ τὸ σημαντικότερο μέρος τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ ἀναφέρεται σὲ γεγονότα καὶ καταστάσεις τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας, τῶν ἀπέναντι ἡπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν ἢ τοῦ εὐρύτερου χώρου τῆς νότιας Ἀδριατικῆς καὶ τοῦ Ἰονίου. Ὁ Ἰσπανὸς πρόξενος καταγράφει ἐπίσης στοιχεῖα γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ μικροῦ καὶ ἀδιαμόρφωτου ἀκόμα κράτους μὲ τοὺς πάτρωνές του (Ρώσους καὶ Ὀθωμανοὺς) ἢ τοὺς διαδοχικοὺς του κατακτητές, καθὼς ἐπίσης καὶ πληροφορίες γιὰ γενικότερα εὐρωπαϊκὰ ζητήματα, πού τὶς συλλέγει ἀπὸ πηγές μὲ προέλευση ἄλλοτε τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἄλλοτε τὴν Πετρούπολη. Συχνὰ οἱ ἐκθέσεις του συνοδεύονται ἀπὸ ἔντυπα (φυλλάδια, ἀντίτυπα προκηρύξεων ἢ διαταγμάτων, ἀποκόμματα ἀπὸ τὸν «*Monitore Ionio*» κᾶ.). Γενικά, τὸ ὕλικό τῶν ἐγγράφων τοῦ Mabili μπορεῖ νὰ ταξινομηθεῖ στὶς ἐξῆς πέντε ὁμάδες: α) Πληροφορίες γιὰ τὶς ἐσωτερικὲς —συνταγματικὲς καὶ θεσμικὲς— ἐξελίξεις στὴν Ἑπτάνησο Πολιτεία, β) γιὰ τὶς κινήσεις Ἑλλήνων καὶ ξένων στὸ Ἰόνιο, ἐφόσον ἢ συμπεριφορὰ τῶν προσώπων αὐτῶν φαινόταν πολιτικὰ ἐνδιαφέρουσα, γ) γιὰ τὴ στρατιωτικὴ κατάσταση στὴν περιοχὴ, δ) γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Πολιτείας μὲ ἐκπροσώπους ἄλλων ἐπικρατειῶν, κυρίως μὲ τὸν Ἀλῆ πασά, καὶ ε) γιὰ οἰκονομικά, ἐκπαιδευτικὰ καὶ πολιτιστικὰ ζητήματα πού ἀπασχολοῦσαν τοὺς κατοίκους τῶν ἰόνιων νησιῶν καὶ ἰδιαίτερα τῆς Κέρκυρας.

Μὲ τὴν πρώτη κιόλας ἐκθεσὴ του, πού συντάχθηκε στὶς 15 Ἰανουαρίου 1804, ὁ Mabili ἀναλύει συνοπτικὰ τὸ (δεύτερο) σύνταγμα τοῦ 1803, ἀναφέρει τὶς πολιτικὲς φατρίες καὶ παρουσιάζει τὰ κύρια πρόσωπα τοῦ ἐπτανησιακοῦ δράματος τῆς περιόδου ἐκείνης μὲ παρατηρήσεις γιὰ τὶς πολιτικὲς ἐπιλογές τοῦ καθενός, τὶς τάσεις καὶ τὸ χαρακτῆρα του. Τὸ εἶδος τῆς πληροφόρησης αὐτῆς θὰ παραμείνει σταθερὸ ὡς τὸ τέλος σχεδὸν τῆς ἀλληλογραφίας. Ὅποιαδήποτε ἀλλαγὴ στὸ πολιτικὸ σκηνικὸ ἢ καὶ κίνηση γιὰ ἀλλαγές θὰ καταχωρίζεται μὲ ἐπιμέλεια, μὲ στοιχεῖα γιὰ ὅσους ἀναλαμβάναν τὴν πρωτοβουλία ἢ ἀντιδροῦσαν μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο ⁴⁷.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Mabili —καὶ τῶν προϊσταμένων του στὴ Μαδρίτη— τὸ προκαλοῦσαν περισσότερο οἱ κινήσεις καὶ οἱ ἐπαφές διαφόρων προσωπικοτήτων πού ζοῦσαν στὰ Ἑπτάνησα ἢ περνοῦσαν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Ἔτσι ἔχουμε σχολαστικὲς —καὶ συχνὰ λεπτομερειακὲς— καταγραφές τῶν ταξιδιῶν στὸ Ἰόνιο, στὴν Ἡπειρο καὶ στὴ νότια ἀκόμα ἰταλικὴ χερσόνησο τῶν κυριότερων ἀξιωματοῦχων τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας (Μοτσενίγου, Καποδίστρια, Σπυρ. Θεοτόκη, Ναράντζη, Κομούτου κλπ.), ἀλλὰ καὶ τῶν μετακινήσεων στὸν ἴδιο περίπου χῶρο καὶ ἄλλων προσώπων, κυρίως

10, 11 (26 Σεπτ. 1809).

47. Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 1, 2 (1804), 82, 83 (Μάιος 1805).

ξένων (στρατιωτικῶν, διπλωματῶν, προξένων ἢ καὶ ἐμπόρων), μὲ πληροφορίες γιὰ τὸ σκοπὸ (φαινομενικὸ ἢ πραγματικὸ) τῶν κινήσεών τους καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ποικίλων δραστηριοτήτων τους ⁴⁸.

Μὰ ἐπιμονὴ παρακολουθεῖ καὶ σημειώνει ὁ Mabili τὰ στρατιωτικὰ γεγονότα: Κινήσεις ξένων στόλων (καὶ πρῶτα πρῶτα τοῦ ρωσικοῦ)—μὲ στοιχεῖα γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν σκαφῶν, τὴ δύναμη πυρὸς καὶ τὰ πληρώματά τους—, ναυτικὲς συμπλοκές, πολιορκίες, συγκρούσεις (ὅπως π.χ. τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, Γάλλων καὶ Ἀγγλῶν, ἐπτανησιακῶν φανταριῶν κλπ.), ὀχυρώσεις, στρατολογίες (συνήθως Σουλιωτῶν καὶ Χιμαριωτῶν), μισθοδοσία, δραστηριότητες στρατιωτικῶν ἡγετῶν, ὅλα αὐτὰ σημειώνονται μὲ σύστημα, ἂν καὶ ὄχι πάντοτε μὲ ἀκρίβεια ⁴⁹.

Οἱ ἐπίσημες σχέσεις καὶ γενικὰ οἱ ἐπαφές τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας μὲ ἄλλες δυνάμεις ἀπασχολοῦν ἓνα μεγάλο τμῆμα τῆς ἀλληλογραφίας Mabili. Πηγές τοῦ ἀντίγραφα ἐπίσημων κειμένων πού ἔρχονταν, μὲ ποικίλους τρόπους, στὰ χέρια του καὶ ἀκριτομύθιες ἀξιωματούχων τῆς Πολιτείας ἢ ὁμοτέχνων του. Ἰδιαίτερα τὸν ἐνδιέφεραν οἱ σχέσεις τῆς Πολιτείας μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, προπάντων στὶς περιόδους τῶν κρίσεων ἢ πορείας τους καὶ ἡ διπλωματικὴ δραστηριότητα πού ἀναπτύχθηκε ἐξαιτίας τῆς ἐπεκτατικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀλβανοῦ τοπάρχῃ καταγράφονται προσεκτικὰ, μὲ ἀναφορὲς σὲ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς Πύλης καὶ τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας ⁵⁰.

48. Ἐνδεικτικὰ μόνο σημειῶνω τὶς ἀναφορὲς τοῦ Mabili στὶς ἀφίξεις στὴν Κέρκυρα τοῦ μητροπολίτη Ἀρτας Ἰγνατίου—τὸν ὁποῖο παρακολουθεῖ ἄλλοτε στὶς μεσολαβητικές του προσπάθειες κατὰ τὶς διενέξεις Ἑπτανήσου - Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἄλλοτε στὶς ἐνέργειές του γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ὀργανωτῆ τῶν ἐπτανησιακῶν στρατευμάτων Ἰωάννη Παπαδοπούλου (Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 23, 35, 36, 47, 50, 116, 117: Αὔγ. 1804 - Σεπτ. 1805)—, τοῦ Σπυρ. Βούρβαχῃ (ἀριθ. 167, 168, 170, 177, 179, 180, 185, 186: Αὔγ. 1806), τῶν Ρώσων ἀξιωματούχων Ρομάν Ἀνρέπ, Ἀλεξέι Γκρέιγκ, Λεόντοβιτς, Ἀλεξ. Σορόκιν καὶ Δημ. Σενιάβιν (ἀριθ. 96, 125-129, 245, 246: Αὔγ. 1805 - Σεπτ. 1807: πρβλ. καὶ ἀριθ. 9, 10, 45, 96 κέξ., γιὰ τὶς μετακινήσεις τῶν ἰδίων στὸ Αἰγαῖο, τὴ Νεάπολη καὶ τὴ Δαλματία στὰ 1804-1805), τοῦ Ἀγγλοῦ πρεσβευτῆ στὴν Κωνσταντινούπολη (1804-1806) Charles Arbuthnot (ἀριθ. 86: Ἰούνιος 1805) καὶ τῶν σπουδαιότερων ἐκπροσώπων (ἐπιτρόπων κλπ.) τῆς Γαλλίας πρὶν καὶ κυρίως μετὰ τὸ 1807 (ἀριθ. 238, 239 κέξ.).

49. Καὶ μόνο ἡ ἀπαρίθμηση τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν θὰ ἐπέβαλε τὴν ἀναφορὰ σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ ἔγγραφα τῶν δυὸ φακέλων Ε 3125 καὶ Ε 6171. Δειγματοληπτικὰ μόνο παραπέμπω στὸ Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 112, 113, 114, 115, ὅπου λεπτομερεῖς καταστάσεις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων (ἀπὸ Ρώσους, Ἑπτανησίους, Σουλιώτες καὶ Χιμαριώτες) πού ἐπιβιβάστηκεν τὸν Ὀκτ. τοῦ 1805 στὸ λιμάνι τῆς Κέρκυρας μὲ προορισμὸ τὴ Νεάπολη, καὶ ἀριθ. 135, ὅπου καταγραφὴ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ Σενιάβιν τὸ Μάρτιο τοῦ 1806.

50. Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 18 (1 Ἰουλ. 1804: ἀποστολὴ Ἰωάννη Ἀρμένη γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν ρωσοτουρκικῶν δικαιοδοσιῶν στὶς ἐπαρχίες Παραμυθιάς - Δελβί-

Εὐδιάκριτη εἶναι ἡ ἐξοικείωση τοῦ Mabili μὲ τὰ καθημερινὰ προβλήματα τῶν κατοίκων τῆς Κέρκυρας: Οἰκονομικὲς δυσκολίες (σιτοδεῖες, καταστροφὲς ἐλαιοπαραγωγῆς, ἔλλειψη τροφίμων ἐξαιτίας ναυτικῶν ἀποκλεισμῶν ἢ ἄλλων κρίσεων)⁵¹, κοινωνικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις (δοξολογίες, χοροί, θεατρικὲς παραστάσεις, πανηγυρισμοὶ καὶ ποικίλες τελετές, προπάντων στὴ δεύτερη, ἐφήμερη γαλλοκρατία)⁵², ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα (ἵδρυση καὶ λειτουργία σχολείων)⁵³ κλπ. σημειώνονται μὲ τρόπο ποὺ ὑποδηλώνει ἄμεση γνώση τῶν θεμάτων αὐτῶν ἀπὸ τὸν Mabili.

Παρ' ὅλο ποὺ ἡ σαφὴς ἀποτίμηση τῆς πρωτοτυπίας τοῦ πληροφοριακοῦ ὕλικου ποὺ προσφέρει ἡ ἀλληλογραφία τῶν Bouligny - Mabili δὲν εἶναι δυνατὴ πρὶν ἀπὸ τὴ σχολαστικὴ του παραβολὴ μὲ τὶς γνωστὲς πηγὲς τῆς ἴδιας ἱστορικῆς περιόδου, ἡ σημασία της, νομίζω, δὲν εἶναι τυχαία: Ὑπάρχουν πλῆθος στοιχεῖα ποὺ συμπληρώνουν καὶ διασαφοῦν ἀμφιλεγόμενα ζητήματα, χρονολογίες, καταστάσεις. Οἱ δημοσιευμένες ἐξάλλου πηγὲς γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος στὴν κρίσιμη τριακονταετία 1780-1810 εἶναι, στὸ μεγαλύτερό τους μέρος, ἀποσπασματικὲς καὶ μονόπλευρες, ἰδιαίτερα γιὰ γεγονότα καὶ ζητήματα τῆς ἐλληνικῆς χερσο-

νου), 19, 23, 25, 33, 44, 45, 49, 50 (Ἰούλ.-Δεκέμβρ. 1804: συγκρούσεις τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ καὶ ρόλος τῶν Ἑπτανησίων πρακτόρων), 96 (15 Αὐγ. 1805: ἀντιδράσεις Ὁθωμανῶν στὴ στρατολόγηση Σουλιωτῶν καὶ Ἀρβανιτῶν στὰ Ἑπτάνησα), 144, 145, 155, 156 (11 Ἰουνίου 1806: σχετικὰ μὲ τὴν ἀποστολὴ Ζαβοῦ στὰ Γιάννινα), 207, 208 (12 Δεκ. 1806: ἐπέκταση τῆς ἐπικράτειας τοῦ Ἀλῆ ὡς τὴν παραλία τῆς Πρέβεζας), 218 (28 Μαρτ. 1807: κατάληψη θέσεων κοντὰ στὴ Λευκάδα ἀπὸ ἐλληνορωσικὴ δύναμη), 240, 241 (7 Σεπτ. 1807: πρῶτες συνεννοήσεις Ἀλῆ - Γάλλων τῆς Ἑπτανήσου), 263, 264 (12 Δεκεμβρ. 1807: προσπάθειες τῶν Γάλλων νὰ ἀποσπᾶσουν τὴν Πρέβεζα ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ Τεπελενῆ), 288, 289 (29 Δεκεμβρ. 1810: νέες, ἀκαρπες συνεννοήσεις τῶν γαλλικῶν ἀρχῶν τῆς Κέρκυρας μὲ τὸν Ἀλῆ), Ε 3125, ἀριθ. 6, 7 (διαβιβάζεται ἰσπαν. μετάφραση φερμανιοῦ τῆς Πύλης γιὰ τουρκικὲς στρατολογήσεις καὶ προετοιμασίες ἐναντίον τῆς Ρωσίας), 32, 33 (14 Δεκεμβρ. 1810: ἀποστολὴ στὰ Γιάννινα τοῦ Limousin), 34, 35, 36, 37 (Ἰαν. - Φεβρ. 1811: νέα γαλλικὴ ἀπόπειρα προσέγγισης τοῦ Ἀλῆ).

51. Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 272-275, 288, 289, Ε leg. 3125, ἀριθ. 23, 31, 42.

52. Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 48 (Νοέμβρ. 1804: ἐναρξὴ λειτουργίας κερκυραϊκοῦ θεάτρου), 56 (Ἰαν. 1805: θεατρικὲς παραστάσεις στὴ ρωσοκρατούμενη Κέρκυρα), Ε leg. 3125, ἀριθ. 2, 3, 13, 14 (Φεβρ. - Δεκέμβρ. 1809: γιορτὲς γιὰ τὶς γαλλικὲς νίκες στὴν Ἰσπανία καὶ γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς στέψης τοῦ Ναπολέοντα), 12 (Δεκέμβρ. 1809: ἀπόφαση τῆς Γερουσίας γιὰ τὴν κατασκευὴ προτομῆς τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορα· βλ. σχετικὰ Σ π υ ρ. Μ. Θεοτόκη, Προτομὴ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἐκ χαλκοῦ ἐν Κερκύρᾳ, ἔργον Ἀντωνίου Κανόβα, Δελτ. Ἀναγν. Ἑτ. Κερκύρας, τεύχ. 10 [1973], σ. 5-15).

53. Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 47 (Νοέμβρ. 1804: ἀποστολὴ Ναράντζη στὴν Κεφαλλονιά γιὰ τὴν ἐξασφάλιση μοναστηριακῶν ἐσόδων γιὰ τὴ λειτουργία κρατικῆς σχολῆς), 80, 81 (Μάιος 1805: ταξίδι τοῦ ἴδιου στὴ Βενετία καὶ συνεργασία μὲ τὸν Ἀνδρέα Μουστοξόδη γιὰ τὸν ἴδιο σκοπό).

νήσου καὶ τῆς Ἑπτανήσου. Ἡ ἀλληλογραφία ἐπίσης τῶν Ἰσπανῶν διπλωματῶν ἔσωσε ἀρκετές, ἄγνωστες ἀκόμα ἀπὸ ἀλλοῦ ἢ καὶ χαμένες ὀριστικά πηγές (φιρμάνια, διοικητικά ἔγγραφα, μανιφέστα καὶ διακηρύξεις, φυλλάδια καὶ σπάνια ἔντυπα, ἐπίσημες ἢ ἰδιωτικὲς ἐπιστολές) στὸ πρωτότυπο ἢ σὲ ἀντίγραφα⁵⁴. Τέλος, πρέπει νὰ ὑπογραμμιστεῖ καὶ ἡ ὀπτική γωνία ἀπὸ τὴν ὁποία βλέπουν τὰ πράγματα στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Juan καὶ ὁ José Eliodoro Bouligny καὶ κυρίως ὁ Lorenzo Mabili στὴν Κερκυρα, παρατηρητὲς δηλ. ποὺ δὲν ἀνῆκαν οὔτε σὲ κάποια ἀπὸ τὶς μεγάλες δυνάμεις τῆς ἐποχῆς ποὺ ἐνδιαφέρονταν γιὰ ἐπιρροές καὶ ἄμεσα πολιτικὰ πλεονεκτήματα στὶς περιοχὲς ὅπου δροῦσαν, οὔτε σὲ κάποια ἑλληνικὴ —πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ— φατρία (γαλλόφιλη, ρωσόφιλη, ἀγγλόφιλη, δημοκρατικὴ ἢ ἀριστοκρατικὴ). Αὐτὸ ἐπιτρέπει στὰ ἔγγραφά τους μιὰν ἀναμφισβήτητη ἀντικειμενικότητα, τόσο στὴν καταγραφή τῶν γεγονότων ὅσο —κυρίως— στὴν περιγραφή ἢ στὴν ἀνάλυση τῶν καταστάσεων⁵⁵.

Ἡ ἀντικειμενικότητα ὑποχωρεῖ στὸ μικρὸ ἐκεῖνο τμῆμα τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Lorenzo Mabili ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Καὶ ἦταν ἀναπόφευκτο, ἀφοῦ ἤδη ἀπὸ τὸ 1812 καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸ 1814 οἱ σχέσεις του μὲ τὰ Ἑπτάνησα καὶ τὸν ἑλληνικὸ κόσμο εἶχαν ἀποβάλλει τὸν ὑπηρεσιακὸν τοὺς χαρακτήρα: Ἔχει πάψει νὰ εἶναι πρόξενος ἐν ἐνεργείᾳ (στὴν ἀρχὴ τέθηκε ἀπὸ τὴν κυβέρνησή του σὲ ἀργία καὶ στὴ συνέχεια ὑποβιβάστηκε στὴν τάξη τῶν «jubilados», μὲ ὑποχρεωτικὴ συνταξιοδότηση 2400 ρεαλιῶν τὸ χρόνο)⁵⁶, ἔχει παντρευτεῖ Κερκυραία (ἀπὸ τὴν ὁποία μάλιστα ἀπόκτησε καὶ δυὸ παιδιά ποὺ ζοῦσαν καὶ

54. Ἐνδεικτικὰ σημειῶνω ἐδῶ τὴν παρουσία, ἀνάμεσα στὰ ἔγγραφα Mabili, ἐπιστολῶν τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια (E leg. 6171, ἀριθ. 58 [24 Δεκ. / 5 Ἰαν. 1804/5], 72 [16/28 Φεβρ. 1805], 105 [27 Αὐγ./8 Σεπτ. 1805], 123α [Αὐγ. 1805]), Γεωργίου Μοτσενίγου (E leg. 6171, ἀριθ. 131α, 196, 198, 221 [Φεβρ. 1806 - Ἀπρ. 1807]), Σορόκιν (E leg. 6171, ἀριθ. 61 [27 Δεκ. / 6 Ἰαν. 1804/5]), Vigoroux (ἀριθ. 151 [20 Μαΐου 1806]), Σπυρ. Βούρβαχη (ἀριθ. 171, χ.χ.) κἄ. Πρβλ. A M A E, Correspondencia, leg. 2516, 1η δεσμίδα, χ.ἂ.

55. Ἀνάλογα χαρακτηριστικὰ συναντᾷ κανεὶς στὴν ἀντίστοιχη ἀλληλογραφία τῶν διπλωματικῶν ἐκπροσώπων τῆς Νεάπολης στὴν Κωνσταντινούπολη κατὰ τὴν ἴδια περίοδο· ἐκδόθηκαν, μὲ πολυσέλιδη εἰσαγωγή, ἀπὸ τὸν André Otetea, Contribution à la Question d'Orient. Esquisse historique, suivi de la correspondance inédite des envoyes du roi des Deux-Siciles à Constantinople (1741 - 1821), Βουκουρέστι 1930, σ. 159-354, ὅπου ὁμως δραστικὲς ἀφαιρέσεις τῶν πηγῶν ποὺ δὲ συνδέονται μὲ τὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες. Γιὰ μιὰ πρώτη ἐρευνα στὰ ὀθωμανικὰ ἀρχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας βλ. İsmail Hakkı Uzunarsili, Arsiv vesikalarina göre Yedi Ada Cumhuriyeti, *Bolleten*, τόμ. 1, ἀριθ. 3-4 (1937), σ. 627-639 (πρβλ. Α. Παπάζογλου, Ἡ Ἑπτανησιακὴ Πολιτεία στὰ ἀρχεῖα τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 25 [1939], σ. 807-813).

56. A M A E, Correspondencia, leg. 1601, ἀριθ. 13, 14.

ἀνατρέφονταν στὴν Κέρκυρα) καὶ ἔχει ἀποκτήσει ἰδιαίτερα στενοὺς κοινωνικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς δεσμοὺς μὲ τὸ ἐπτανησιακὸ περιβάλλον. Τὸν Ἀπρίλιο ἄλλωστε τοῦ 1825 ὁ «εὐγ(ενέστατος) κύρ Λορέντζος Μαβίλ, γέννημα τῶν Βουλουνίων τῆς Ἰσπανίας», πολιτογραφήθηκε Ἰόνιος πολίτης⁵⁷. Δέκα χρόνια ἀργότερα, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1834, ὁ Don Lorenzo θὰ ἐπιδιώξει γιὰ τὸν γιό του Παῦλο Μαβίλη διπλωματικὴ θέση ὅχι πιά σὲ κάποιο ἀστικό κέντρο τῆς Ἰσπανίας ἢ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης—ὅπως εἶχε ἐπιζητήσει παλιότερα ὁ ἴδιος—, ἀλλὰ σὲ κάποιο, ἔστω καὶ ἐπαρχιακὸ ἰσπανικὸ ὑποπροξενεῖο στὸ νεοσύστατο ἐλληνικὸ βασίλειο⁵⁸. Ἐξί χρόνια ἀργότερα ὁ νομομαθὴς Παῦλος Μαβίλης θὰ ἐγκαινιάσει τὴ δικαστικὴ του σταδιοδρομίαν στὴ μικρὴ Ἰθάκη⁵⁹. Ἦταν ἀσφαλῶς ἡ ἐποχὴ ποὺ ἡ παλιὰ καὶ ξένη αὐτὴ οἰκογένεια ἐνσωματωνόταν ὀριστικὰ στὴ νέα της πατρίδα μὲ μιὰ προσήλωση ποὺ ἐμελλε νὰ καθαγιαστεῖ μὲ τὴ θυσία τοῦ Δρίσκου.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ι. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

57. Ν. Σ. Βλασσόπουλου, Ἡ πολιτογράφηση τοῦ Α. Μαβίλη στὰ Ἴονια Νησιά, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 96 (1974), σ. 1119, καὶ—ὀρθότερα—Αὐγῆς Μακρῆ-Ἀργυροῦ, Ἡ πολιτογράφηση τοῦ πάππου τοῦ Μαβίλη, *Νέα Ἑστία*, ὁ.π., σ. 1536-1537. Πρβλ. Ἀνδρεάδης, Ὁ πάππος τοῦ Μαβίλη, *Νέα Ἑστία*, τόμ. 15 (1934), σ. 486 (:Ἔργα, τόμ. III, σ. 131 σημ. 3). Φωτοτυπία τοῦ σχετικοῦ ἀποσπάσματος ἀπὸ τὰ πρακτικά τῆς Β' συνεδρίας τῆς Β' Γερουσίας (τῆς 28 Ἀπρ. 1825) στὸ ΙΝΣ, ἀρχ. Μαβ.

58. ΑΜΑΕ, Correspondencia, leg. 1601, ἀριθ. 13 (ἔγγρ. τοῦ πρώτου Ἰσπανοῦ πρεσβευτῆ στὴν Ἀθήνα Mariano Montalvo: 12 Μαρτ. 1835), 14 (ὀνόμνημα Lorenzo Mabili τῆς 29 Δεκ. 1834).

59. Μαντουβάλου, Λορέντζος Μαβίλης, σ. 1στ'. Πρβλ. ΙΝΣ, ἀρχ. Μαβ., ὅπου ἔγγραφα καὶ κοινοποιήσεις ἐγγράφων ἢ ποικίλες ἐπιστολές, ποὺ πιστοποιοῦν τὸν διορισμὸ τοῦ Παύλου Μαβίλη σὲ διάφορες θέσεις τῆς δικαστικῆς ὑπηρεσίας στὴν Κέρκυρα (19 Μαρτ. 1840), στὴ Λευκάδα (14 Ἀπρ. 1841), στὴν Κεφαλλονιά (Μάιος 1846), στὴν Ἰθάκη (12 Αὐγ. 1850) καὶ πάλι στὴν Κέρκυρα (Νοέμβρ. 1863).